

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Skadeståndslagen 2 kap. 2 §

Utvecklingen avseende ersättning för ren utomobligatorisk
förmögenhetsskada

Magisteruppsats inom skadeståndsrätt

Författare: Emilia Romefors

Handledare: Jakob Heidbrink

Framläggningsdatum 2009-12-15

Jönköping December 2009

Magisteruppsats inom skadeståndsrätt

Titel:	Skadeståndslagen 2 kap. 2 § – Utvecklingen avseende ren utomobligatorisk förmögenhetsskada
Författare:	Emilia Romefors
Handledare:	Jakob Heidbrink
Datum:	2009-12-15
Ämnesord:	skadeståndslagen, ren förmögenhetsskada, spärregeln, befogad tillit

---

Sammanfattning

Skadeståndslagen reglerar det utomobligatoriska skadeståndsansvaret medan inomkontraktuella skadestånd styrs av kontrakt. I skadeståndslagen återfinns två huvudtyper av skada, ideell skada och ekonomisk skada. Ekonomisk skada omfattar i sin tur person-, sak- och förmögenhetsskada. Ren förmögenhetsskada finns definierat i 1 kap. 2 § skadeståndslagen och är sådan skada som uppkommer utan samband med person- eller sakskada. I uppsatsen behandlas ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska fall. Detta område är stort och har avgränsats till att omfatta situationer som ligger på gränsen till kontraktsansvar.

Att lagparagrafen 2 kap. 2 § skadeståndslagen ger upphov till problem är klart. Paragrafen har erhållit en spärrande funktion vad gäller skadeståndsansvar för de rena förmögenhetsskador som är utomobligatoriska och som inte har föranletts av en brottslig gärning eller då stöd finns i speciallag. I varken lagtext eller motiv finns ledning till vem som är berättigad skadestånd vilket leder till en diskussion angående vem som är berättigad skadestånd och i vilka situationer. Den positiva huvudprincipen i 2 kap. 2 § skadeståndslagen stadgar att ersättning för ren förmögenhetsskada utgår då skadan vållats genom brott. Trots att uttalandet i förarbetena håller dörren öppen för en utveckling av ansvaret i praxis har paragrafen använts restriktivt. På senare år har dock en utvidgning av ansvaret gått att skönja.

De starkaste argumenten till den restriktiva tillämpningen av 2 kap. 2 § skadeståndslagen och argument mot en alltför stor utvidgning av ansvaret är den rättspositivism som finns i Sverige, ”floodgate argument” och konkurrentargumentet. I rättspositivistisk anda har HD varit restriktiva med att utveckla rättsprinciper i praxis och visat försiktighet när ansvar väl utdömts. ”Floodgate” argumentet är det klassiska argumentet för spärregler som syftar till att det utan en spärr skulle utlösas en oöverskådlig våg av skadeståndsanspråk. En spärregel begränsar den ersättningsberättigade skadekretsen. Vidare är det i vissa fall lämpligt och motiverat att rena förmögenhetsskador förekommer, exempelvis konkurrenter emellan. Argumenten mot ett utvidgat ansvar måste vägas mot när det är önskvärt.

De presenterade rättsfallen är exempel på när ansvaret enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen har varit ifrågasatt. Rättsfallen rör alla utomobligatoriska situationer. De situationer som behandlats mest ingående är fall då annan än medkontrahent har lidit skada till följd av vilseledande information samt otillbörligt ingripande i avtalsförhållande. I fallen har HD godtagit resonemangen om ansvar vid tillämpning av 2 kap. 2 § skadeståndslagen även i fall där skadan inte föranletts av brott eller då stöd i speciallag finns. HD har dock på olika sätt begränsat ansvaret.

Någon gemensam utvecklingslinje för ansvar vid ren förmögenhetsskada är svår att urskilja då situationerna där skadestånd har utgått är olika. Vid skador till följd av vilseledande information torde det stå klart att ansvarsgrunden är den befogade tilliten. I andra situationer är det svårt att se en enhetlig utveckling. Att 2 kap. 2 § skadeståndslagen har benämnts spärregel kan te sig befogat då den använts som en sådan, vilket dock aldrig har varit syftet. Lagrummet begränsar skadeståndsansvaret för rena förmögenhetsskador men är inte en ogenomtränglig spärr.

Innehåll

Förkortningar	3
1 Inledning	4
1.1 Bakgrund.....	4
1.2 Syfte och avgränsningar.....	5
1.3 Kvasikontrakt eller kontraktliknande relationer	5
1.4 Metod	7
1.5 Disposition.....	8
2 Allmänt	9
2.1 Allmänt om skadestånd	9
2.2 Skadetyper	9
2.3 Rättshistoria: ren förmögenhetsskada	10
2.4 Ett rättsfall från tiden före Kone-fallet	11
2.5 Begrepp.....	12
2.5.1 Ren förmögenhetsskada.....	12
2.5.2 Brott	13
2.5.3 Spärregel	13
2.6 Normskyddslära	14
2.7 Problematik och risker med en utvidgad spärregel.....	15
2.7.1 Den befogade tillitens relevans.....	15
2.7.2 Risker med en utvidgad spärregel	16
3 Kone-fallet och Hedley Byrne-fallet.....	17
3.1 Redogörelse för Kone-fallet.....	17
3.2 Diskussionen i domstol och doktrin	18
3.3 Hedley Byrne & Co v. Heller & Partners.....	19
3.4 Analys av Hedley Byrne-fallet	20
3.5 Analys av Kone-fallet.....	21
4 Utvecklingen av ansvaret för ren förmögenhetsskada	22
4.1 Inledning.....	22
4.2 Vilseledande uppgifter	22
4.2.1 NJA 2001 s. 878	22
4.2.2 Diskussionen i domstol och doktrin.....	23
4.2.3 Analys av Ljunquist-fallet	23
4.3 Medverkan till kontraktsbrott	24
4.3.1 Otillbörlig konkurrens	24
4.3.2 NJA 2005 s 608	25
4.3.3 Diskussionen i domstol och doktrin.....	26
4.3.4 Analys av Max-fallet.....	27
4.4 Mer svårplacerade rättsfall inom området för rena förmögenhetsskador	28
4.4.1 Inledning	28
4.4.2 NJA 1996 s. 700	28
4.4.3 Diskussionen i domstol och doktrin.....	29
4.4.4 NJA 2007 s. 519	30
4.4.5 Diskussionen i domstol och doktrin.....	30
4.4.6 Analys av Konkursförvaltar-fallet och Hyres-fallet.....	31

5	Analys och slutsats	32
5.1	Sammanfattning	32
5.2	Utvecklingslinjen för ansvar vid rena förmögenhetsskador	33
	5.2.1 Inledning	33
	5.2.2 Vilka faktorer påverkar?	33
	5.2.3 Utgör spärregeln fortfarande en spärr?.....	34
5.3	Slutsats	35
	Referenslista	37

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Skadestånd har som syfte att vara en ersättning i pengar, som skall sätta den skadelidande i samma ekonomiska situation som om skadan inte skett.¹ Kontraktuellt skadestånd utgår då den skadelidande har en avtalsrelation med den skadevällande. När ett sådant kontraktsförhållande inte påverkar skadan kan istället ett utomobligatoriskt skadestånd utgå. Utomobligatoriskt skadestånd kan utgå för rena förmögenhetsskador och exempel på sådana skador är skador som vållats genom bedrägeri eller vid lämnande av vilseledande uppgifter.

I huvudsak finns två typer av ekonomiskskada, *fysisk skada* och *allmän förmögenhetsskada*. Fysisk skada innefattar person och sakskada medan allmän förmögenhetsskada uppkommer till följd av person eller sakskada, exempelvis i form av utebliven arbetsinkomst. Det finns även en annan typ av förmögenhetsskada, *ren förmögenhetsskada* som infördes i lagen i samband med 1972-års skadeståndslag (1972:207). Ren förmögenhetsskada följer inte av vare sig person- eller sakskada.² Dylik skada uppkommer inte heller då det är annan än den skadelidande som drabbats av person- eller sakskada. Att begreppet infördes i lagen var till stor del för att skilja på de två typerna av förmögenhetsskador och för att klargöra att ren förmögenhetsskada är helt skild från person- och sakskador.³

Traditionellt har rätten till skadestånd för utomobligatorisk ren förmögenhetsskada varit begränsad i Sverige. Detta beror till stor del på ett historiskt samband mellan straffrätt och skadestånd inom svensk rätt. Ersättning för ren förmögenhetsskada regleras i ett positivt lagrum som stadgar att ren förmögenhetsskada ersätts då den vållats genom brott. En sådan positiv formulering innebär dock inte att ersättning ej kan utgå även i andra fall än vid brott. Detta blir särskilt tydligt i förarbetena till skadeståndslagen där det stadgas att regeln inte skall tolkas *e contrario*. I förarbetena framgår även att formuleringen i 2 kap. 2 § skadeståndslagen inte skall begränsa en framtida utvidgning av ansvaret för ren förmögenhetsskada. I praxis har dock lagrummet används restriktivt och flera författare har uttalat att lagrummet inte fått den funktion som lagstiftaren önskat.⁴ Paragrafen har legat till grund för motsatsslut och snarare hämmat utvecklingen mot ett vidgat ansvar för rena förmögenhetsskador.

Jan Kleineman, som är författaren bakom huvudverket på området, benämner lagrummet som en spärregel.⁵ Det är kopplingen till brott som utgör en spärrande funktion men eftersom lagrummet inte skall begränsas till skador som vållats genom brott är det inte en spärr i egentligen mening, utan har bara kommit att användas som en sådan. Kleine-

---

¹ Hellner, *Skadeståndsrätten - En introduktion*, s 11.

² Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 65.

³ Prop. 1972:5 s. 452.

⁴ Se exempelvis: Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 247 och Bernitz, *Festskrift till Jan Hellner*, s 119.

⁵ *Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, från 1987.

man har benämnt lagrummet och kopplingen till brott som originellt; ”den högst originella principen, att ansvar för ren förmögenhetsskada fordrar att skadan uppstått genom en brottslig gärning.”⁶

1987 kom ett intressant rättsfall på området, NJA 1987 s. 692 (Kone-fallet), där HD höll en värderingsman ansvarig gentemot en kreditgivare till vilken värderingsmannen inte stod i kontraktsförhållande. Domstolen lade vikt vid den befogade tillitens relevans och rättsfallet kom att öppna upp för ett nytt synsätt för ansvaret gällande rena förmögenhetsskador i Sverige. På senare år har flera fall aktualiserats där detta ansvar har varit huvudfrågan och vilka definierar den så kallade spärregelns omfång. Intressant är att uträna huruvida avståndet mellan straff och skadestånd växer när det gäller rena utomobligatoriska förmögenhetsskador och hur ansvaret för rena förmögenhetsskador ser ut idag.

1.2 Syfte och avgränsningar

Syftet med denna uppsats är att med utgångspunkt i Kone-fallet analysera praxis och utvecklingen avseende ersättning för ren utomobligatorisk förmögenhetsskada i förhållandet mellan enskilda utanför det brottsliga området. Med en analys av utvecklingen avseende ersättning för ren förmögenhetsskada innefattas att omfånget av den så kallade spärregeln i 2 kap. 2 § skadeståndslagen utredes.

Uppsatsen kommer endast att behandla rena förmögenhetsskador som inte har vållats genom brottslig handling. Vidare kommer enbart utomkontraktuella situationer att behandlas. Då detta är ett stort område avgränsas uppsatsen ytterligare till att omfatta situationer som ligger på gränsen till kontraktsrätten.⁷ Anledningen till detta är att nya rättsfall har kommit inom dessa områden. För att besvara syftet med uppsatsen behövs inga rättsfall från tiden före 1987 att behandlas i någon större utsträckning.

Uppsatsen kommer inte att behandla skadestånd till följd myndighetsutövande, som i sig är utomobligatoriska. Utom uppsatsens syfte faller även att behandla ansvaret för ren förmögenhetsskada mellan enskilda. Inte heller de utomobligatoriska rena förmögenhetsskador som behandlas i speciallagstiftningen kommer att tas i beaktande. Utländsk rätt kommer inte att användas i någon större utsträckning utan enbart i komparerande och illustrerande syfte där det är nödvändigt.

1.3 Kvasikontrakt eller kontraktsliknande relationer

Ett kvasikontrakt är ett rättsförhållande mellan två parter, som inte står i avtalsförhållande till varandra men som behandlas som om ett avtal förelåg. Svensk rätt har ett relativt flexibelt synsätt på vad som kännetecknar en kontraktsrelation.⁸ I ett kontraktsförhållande har vanligtvis båda parter förpliktelser gentemot varandra, vilka kan vara såväl

---

⁶ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 33.

⁷ Vad som avses med på *gränsen till kontraktsrätten* förklaras närmare i nästa avsnitt.

⁸ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 439.

naturaprestationer som penningprestationer.⁹ Domstolarna har tidigare visat en tendens att *konstruera ett kontraktförhållande* mellan skadevållaren och den skadelidande för att kunna rättfärdiga ersättning för ren förmögenhetsskada även då den inte vållats genom brott. En trend att utvidga detta ansvar med stöd av att ett *kontraktliknande förhållande* föreligger kan skönjas i praxis,¹⁰ vilket kommer att utredas närmare i uppsatsen.

Kvasikontrakt eller kontraktliknande relationer ligger, som framgår av namnet, på gränsen till kontraktsrätten. Kvasikontrakt är således alla utomobligatoriska men kan innefatta många olikartade situationer.

Hellner uppställer tre situationer som ligger på gränsen till kontraktsansvar. Den första gruppen är skador som uppkommer på grund av vilseledande genom oriktiga uppgifter.¹¹ Dessa är ofta prekontraktuella. Vilseledande uppgifter i den mån de är prekontraktuella kommer inte att behandlas i denna uppsats. Vid prekontraktuella situationer är förutsättningen att ett avtal skall ingås, vilket inte är syftet i de situationer som uppsatsen behandlar. En variant av denna första grupp är fall där *annan* än medkontrahenten skadas på grund av de oriktiga, vilseledande uppgifterna. Den här typen av skador kan ses som ”kontraktuella kedjefall”.¹² Karaktäristiskt är att en uppgift som lämnas inom ett kontraktförhållande senare läggs till grund för handlande av en person utanför detta förhållande. Denna variant av en kontraktliknande situation kommer att behandlas ingående i uppsatsen.

Den andra gruppen av fall, på gränsen till kontraktsområdet, är skador som uppstår hos någon annan än uppdragsgivaren när den skadevållande vårdslöst utför sitt uppdrag.¹³ Sådana skador som uppstår på grund av felaktigt utförande av ett uppdrag ligger nära den första gruppen av rena förmögenhetsskador där annan än kontraktspart blivit vilseledd av oriktiga uppgifter och behandlas till vis del.

Sista gruppen av fall som enligt Hellner ligger på gränsen till kontraktsrätten är medverkan till kontraktbrott.¹⁴ Dessa situationer kommer att behandlas närmare i uppsatsen.

Vid sidan av dessa tre grupper tillkommer i viss mån några tvivelaktiga fall av ren förmögenhetsskada, där skadeståndlagen har kommit att användas subsidiärt, att analyseras.¹⁵ Dessa situationer avser fall där skadestånd ansågs vara motiverat utan direkt stöd i lagtext. För att summera kan konstateras att uppsatsen kommer att behandla ansvaret i utomobligatoriska situationer där ren förmögenhetsskada uppstår. De fall som tas upp är kontraktliknande situationer där skada uppkommit hos tredje man till följd av vilseledande uppgifter och skada till följd av medverkan vid kontraktbrott.

---

⁹ Hellner et al., *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen*, s. 30.

¹⁰ Hellner et al., *Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen*, s. 199.

¹¹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 75.

¹² Andersson, *Ren förmögenhetsskada vid utomobligatorisk utomordentlig otillbörlighet*, Pointlex.

¹³ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 76.

¹⁴ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 77.

¹⁵ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 71.

1.4 Metod

För att syftet med denna uppsats skall uppnås måste gällande rätt för rena förmögenhetsskador utredas. Detta görs med utgångspunkt i skadeståndslagen. Då syftet är att utreda hur 2 kap. 2 § skadeståndslagen skall tillämpas inhämtas lagstiftarens ändamål med lagen från förarbetena.

Det inledande kapitlet i uppsatsen behandlar problematiken kring lagrummet 2 kap. 2 § skadeståndslagen. För att leda fram till en diskussion kring denna problematik ges ett kort rättshistoriskt avsnitt. Frågan har varit hur djupt detta avsnitt skall gå men med hänsyn till uppsatsens syfte har det lämnats tämligen översiktligt. Avsnittet syftar till att ge en bakgrund till problematiken kring nämnda lagrum och fakta har inhämtats från förarbetena till lagen men även doktrin. I samband med framställningen av rättshistorian diskuteras ett rättsfall från tiden före Kone-fallet. Detta för att påvisa exempel på det resonemang som domstolarna förde då. De begrepp som presenteras i uppsatsen första del är viktiga för den fortsatta framställningen. Begreppen är valda utifrån sin relevans för uppsatsen och syftar till att ge klarhet kring begreppen inför den fortsatta läsningen av uppsatsen. I uppsatsens inledande kapitel ges även en allmän inledning till skadeståndsrätten där fakta främst har inhämtats från lagtext och doktrin.

Analysen av utvecklingen för ansvaret vid rena förmögenhetsskador och spärregelns omfång görs med utgångspunkt i praxis. Fram till 1987, då Kone-fallet kom, hade 2 kap. 2 § skadeståndslagen i stort tillämpats restriktivt och ansvar för ren förmögenhetsskada utdömdes då brott orsakat skadan. Uppsatsen tar utgång i Kone-fallet eftersom HD i denna dom dömde i motsatt riktning och vidgade ansvaret för ren förmögenhetsskada. Det finns några rättsfall från tiden innan 1987 där HD har utdömt ansvar för en förmögenhetsskada utan stöd i speciallag eller att brott varit begånget men dessa är väldigt olika till sin karaktär och det var först i och med Kone-fallet som någon utvecklingslinje kunde skönjas. Kone-domen är tydligt formulerad och ger en bra utgångspunkt för uppsatsens fortsatta framställning. I samband med diskussionen kring Kone-fallet presenteras även ett engelskt rättsfall. Det finns stora likheter mellan de två rättsfallen och de finns skäl att anta att HD i sina domskäl tagit ledning från den engelska domen. På grund av detta har det varit viktigt att framställa en mindre jämförelse mellan fallen.

De rättsfall, vid sidan om Kone-fallet, som uppsatsen lägger stor vikt vid är från de senaste 15 åren. Fokus är på två fall vilka är från 2001 och 2005 och som behandlar utomobligatoriska skadestånd i situationer som ligger på gränsen till kontraktsrätten. För att få en helhetsbild av utvecklingen sedan 1987 kommer dock andra viktiga rättsfall att kortare omnämnas där det behövs för att ge en röd tråd. Uppsatsen tar således utgångspunkt i rättsfall och den primära källan har varit praxis. För att belysa den diskussion och problematik som rättsfallen gett upphov till inhämtas material från doktrin. Även för att förklara hur rättsfallen har fört utvecklingen framåt används doktrin.

I den del som diskuterar gällande rätt och vilka risker som finns med en utvidgad spärregel används främst doktrin eftersom en diskussion kring ämnet har funnits där. Det är främst en författare som dominerar på området, Jan Kleineman, men hans verk har i möjligaste mån kombinerats med andra författare och deras åsikter. Hänsyn har bland annat tagits till anmälan av Kleinemans bok för att framställningen skall bli så objektiv som möjligt. Även artiklar har använts eftersom dessa ger en aktuell bild av rättsläget.

För att besvara uppsatsens syfte vägs de olika faktorerna som har påverkat ansvarsutdömningen för ren förmögenhetsskada samman för att klargöra hur rättsläget ser ut idag.

1.5 Disposition

I uppsatsens inledande kapitel två behandlas till en början skadestånd i allmänhet för att ge en kort introduktion till ämnet skadeståndsrätt. Läsaren får sedan en kort rättshistorisk bakgrund till det mer specifika område som uppsatsen behandlar, ren förmögenhetsskada. Där presenteras även ett rättsfall från tiden före Kone-fallet. I kapitlet utredes även ett par viktiga begrepp närmare för att sedan avslutas med en diskussion om varför det finns problematik kring spärregelns omfång.

Kapitel tre redogör för Kone-fallet och Hedley Byrne-fallet. Det är med utgångspunkt i dessa fall, främst Kone, som utvecklingen av ansvaret för rena förmögenhetsskador undersöks. Det är en tydligt motiverad dom, som trots det har gett upphov till blandade inställningar till rättsläget, vilket har öppnat upp för en fortsatt utveckling i praxis.

I det fjärde kapitlet behandlas ett par rättsfall från senare år där ansvaret för ren förmögenhetsskada ifrågasatts. Den första domen behandlar liksom föregående fall ren förmögenhetsskada som uppstått till följd av att vilseledande uppgifter använts av tredje man. Nästa område som behandlas är ren förmögenhetsskada som uppstår vid medverkan till kontraktsbrott, det vill säga otillbörligt ingripande i avtalsförhållande. I samband med detta tas även otillbörlig konkurrens upp innan en redogörelse för Max-fallet ges. Kapitlet avslutas med två mer svårplacerade rättsfall inom området för rena utomobligatoriska förmögenhetsskador.

Uppsatsen avslutas på sedvanligt vis med ett analyskapitel där först en sammanfattning ges. I analysen diskuteras hur utvecklingen sett ut för de två större områdena av rena förmögenhetsskador som diskuterats i uppsatsen, vilseledande information och otillbörligt ingripande i avtalsförhållande. Vidare presenteras de faktorer som har påverkat då skadestånd har utdömts och huruvida någon gemensam utvecklingslinje finns. Allra sist återfinns slutsatsen som besvarar uppsatsens syfte.

2 Allmänt

2.1 Allmänt om skadestånd

Före skadeståndslagens tillkomst 1972 återfanns reglerna för skadestånd i 1864 års strafflag. Reglerna gällde skadestånd på grund av brott men var de enda allmänna regler som fanns. Skadeståndslagen är ett resultat av ett nordiskt samarbete som tog sin början efter andra världskriget. Samarbetet har medfört liknande lagstiftning i de nordiska länderna och synsättet på skadestånd inom Norden är till stora delar lika. Skadeståndslagen har däremot inte påverkats av EG-rätten.¹⁶ Vid sidan av skadeståndslagen finns en stor mängd speciallagstiftning, som reglerar både utom- och inomkontraktuella skadestånd.¹⁷ Skadeståndslagen är inte tvingande och skall inte läsas motsatsvis.

Skadestånd har som syfte att försätta den som lider skada i samma ekonomiska situation som innan skadan inträffade. Skadeståndsrätten och skadeståndslagen reglerar det utomobligatoriska skadeståndsansvaret medan det inomkontraktuella skadeståndsansvaret regleras i kontrakt. Skador som uppstår följer ofta av ett kontrakt, då det är kontraktet som sammanför två parter vilka senare kan komma att skada varandra. Skadeståndslagen blir bara tillämplig då ett kontrakt inte föreligger.¹⁸ Skadestånd när kontrakt inte föreligger motiveras av att om någon vållar en skada skall den skadelidande försättas i samma ekonomiska situation som innan skadan inträffade. Förutsättningar för skadeståndsskyldighet framgår av lagen och gäller ansvar för vållande.¹⁹ I denna uppsats behandlas ansvar för eget vållande, vilket återfinns i olika former i 2 kap. skadeståndslagen.

2.2 Skadetyper

Det finns två huvudgrupper av skador i skadeståndslagen, ideell skada och ekonomisk skada. Ideell skada är alla de typer av skador som inte kan mätas i pengar, medan ekonomisk skada kan värderas i pengar eller liknande.²⁰ Gränsdragningen här emellan är inte alltid självklar men kommer inte att behandlas närmare. Ekonomisk skada kan i sin tur delas upp i personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada.²¹

Skadeståndslagen är främst uppbyggd efter person och sakskador.²² Person och sakskador är den dominerande gruppen av skador utanför kontraktsförhållanden och rätten till ersättning är mycket viktig för att samhället skall fungera. Med personskada menas kroppsliga skador, både fysiska och psykiska. Något svårare att definiera är sakskada,

---

¹⁶ Bengtsson, Strömbäck, *Skadeståndslagen- En kommentar*, s. 15.

¹⁷ Se exempelvis 32 kap. miljöbalken, produktansvarslagen och betydande lagstiftning på immaterialrättsens område.

¹⁸ 1 kap. 1 § skadeståndslagen.

¹⁹ 2 kap. 1-2 §§ skadeståndslagen.

²⁰ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 367.

²¹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 367.

²² Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 99.

som praktiskt får betydelse då en gränsdragning mot ren förmögenhetsskada behöver göras.²³ Denna gränsdragning är viktig eftersom särskilda regler gäller för ren förmögenhetsskada. Sakskada är främst skada som är fysiskt tillfogad på fysiska föremål.²⁴ Ofta är en förmögenhetsskada en följskada till en sakskada och faktum är att sakskador ofta ersätts genom ett förmögenhetsvärde.²⁵ Ren förmögenhetsskada är sådan ekonomisk skada som inte har något samband med person eller sakskada. För ren förmögenhetsskada är huvudregeln att skadan skall ha vållats genom brott, medan uppsåtligt eller vårdslöst vållande är rekvisiten för person och sakskador.²⁶ Även om huvudregeln anses vara att ren förmögenhetsskada skall ha vållats genom brott för att ge ersättning är detta, som framgått, inte alltid tvunget.

Terminologin för de subjektiva rekvisiten för skadestånd kan var förvirrande. Vållande (culpa), som är en förutsättning för skadeståndskyldighet omfattar både oaktsamhet och uppsåt.²⁷ Oaktsamhet är det samma som vårdslöshet, vilket är det begrepp som används i skadeståndslagen.²⁸ Inom skadeståndsrätten gäller även att ett orsakssamband, kausalitet, skall föreligga mellan skadan och den skadevållande händelsen för att skadeståndskyldighet skall uppstå.²⁹

2.3 Rättshistoria: ren förmögenhetsskada

Begreppet ren förmögenhetsskada infördes i lag i samband med 1972 års skadeståndslag. En definition intogs då i 1 kap. 2 § skadeståndslagen, samtidigt som en ansvarsregel infördes i 2 kap. 4 § skadeståndslagen. Ansvarsregeln har en koppling till straffrätten och historiskt sett har det funnits en stark koppling mellan skadestånd och straff i Sverige. Fram till 1972 återfanns till och med bestämmelserna för rena förmögenhetsskador i skadeståndskapitlet, 6 kap., i 1864 års strafflag.³⁰ Detta var de få och allmänna regler som fanns avseende skadestånd och gällde då brott begåtts.

Dagens lydelse av ansvarsregeln återfinns i 2 kap. 2 § skadeståndslagen och lyder; "Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan." Flytten från 2 kap. 4 § till 2 kap. 2 § skadeståndslagen gjordes i samband med 2001 års lagändringar men paragrafen ändrades inte i sak.³¹ I de ursprungliga förarbetena till skadeståndslagen uttalas att förslaget att införa en ansvarsregel för ren förmögenhetsskada inte är en ändring av gällande rätt. Kopplingen till straff finns således kvar, då skadan skall ersättas om

---

²³ Roos, *Ersättningsrätt och Ersättningsystem*, s. 16.

²⁴ Prop. 1972:5 s. 579.

²⁵ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 162.

²⁶ 2 kap. 1-2.§§ skadeståndslagen.

²⁷ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 127.

²⁸ 2 kap. 1 § skadeståndslagen.

²⁹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 195.

³⁰ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 27.

³¹ Prop. 2000/01:68 s. 63-64.

den har vållats genom brott.³² Ansvarsregeln skall dock inte utgöra ett hinder för en utveckling i praxis av ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada. Vidare uttalas i förarbetena att paragrafen inte skall ligga till grund för motsatsslut.³³

Lagrummet har, trots uttalandena i förarbetena, används restriktivt. I HD-domen NJA 1985 s. 143 uttalar HD till och med att ”ersättning för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden utgå endast när skadan har vållats genom brott”. Kleineman sa 1987 att;

”...finns anledning att påpeka att införandet av SkL tycks ha haft en effekt som lagstiftaren ej kan ha avsett. Tidigare tendenser till rättutveckling i riktning mot ett vidgat ansvar för rena förmögenhetsskador förefaller ha avtagit eller rentav upphört.”³⁴

Även Bernitz har påpekat, 1984, att uttalandena i förarbetena haft föga genomslag och att det ofta av jurister använts motsatsslut vid tillämpning av 2 kap. 2 § skadeståndslagen.³⁵

Det första fallet som dömdes i motsatt riktning kom 1987 och är det så kallade Kone-fallet.³⁶ Där ansåg HD att en värderingsman var ansvarig mot en kreditgivare till vilken han inte stod i kontraktsförhållande.

2.4 Ett rättsfall från tiden före Kone-fallet

Det finns en del rättsfall från tiden före 1987 som behandlar ren förmögenhetsskada. Det har tidigare dock inte varit möjligt att urskilja någon utvecklingslinje, utan rättsläget har varit splittrat. De skall inte diskuteras ingående här men ett rättsfall är värt att nämna för att ge ökad förståelse för betydelsen av Kone-fallet. HD visade före Kone-fallet viss tendens till att göra analogier till kontraktsrätten för att utdöma ersättning vid rena förmögenhetsskador.³⁷

Tidigare utdömde HD skadestånd i avsaknad av brott då det hade förelegat felaktiga vederhäftighets- och värderingsintyg. Som exempel kan nämnas det så kallade Soliditetsfallet, NJA 1947 s. 21. I det här fallet gjorde HD en analogi till kontraktsrätten, detta framgår särskilt av rubriksättning i NJA som lyder: ”Fråga om skadeståndsskyldighet i *obligatoriskt* rättsförhållande. Banks ansvarighet på grund av soliditetsupplysning, som lämnats av tjänsteman hos bank.”

I fallet från 1947 vände sig en hästhandlare till sin bank för att inhämta soliditetshandlingar angående en framtida köpare. Banken vände sig i sin tur till en annan bank för att inhämta upplysningarna. Hästhandlaren fick uppgiften att köparens ekonomiska situation var alldeles utmärkt. Köparen försattes senare i konkurs och kunde inte fullfölja sitt

---

³² Prop. 1972:5, s 157.

³³ Prop. 1972:5, s 568.

³⁴ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 247.

³⁵ Bernitz, *Festskrift till Jan Hellner*, s 119.

³⁶ NJA 1987 s. 692.

³⁷ Se NJA 1980 s. 383, Ackordcentralen.

betalningsåtagande. Den intygsgivande banken hade vid tiden för intyget kännedom om köparens ekonomiska situation och lämnade soliditetsupplysningarna i ond tro eller av grov vårdslöshet. Då köparen inte kunde betala drabbades hästhandlaren av ren förmögenhetsskada för vilken han ville hålla den intygsgivande banken skadeståndskyldig för. Banken bestred och hävdade att det inte fanns något rättsförhållande mellan de två, då de endast lämnat upplysningar till den första banken. Banken framhöll även att det inte förelåg någon kausalitet mellan förlusten som utgjorde skadan och de lämnade upplysningarna.

Käromålet ogillades, dock var majoriteten i HD överens om att parternas rättsförhållande skulle anses som kontraktuellt. Anledningen till att käromålet ogillades var enligt HD att ett orsakssamband saknades. Omständigheterna liknar dem i ett engelskt rättsfall, *Hedley Byrne*,³⁸ där engelsk rätt kom att acceptera skadestånd för ren förmögenhetsskada till följd av vilseledande uppgifter utan att konstruera ett kontraktförhållande mellan parterna.

2.5 Begrepp

2.5.1 Ren förmögenhetsskada

Ren förmögenhetsskada finns, till skillnad från de andra skadetyperna, definierat i lagen, 1 kap. 2 § skadeståndslagen. Ekonomisk skada som uppkommer utan samband med person eller sakskada är i skadeståndslagens bemärkelse ren förmögenhetsskada. Ren förmögenhetsskada uppkommer inte heller då det är annan än den skadelidande som drabbats av person- eller sakskada. Att det i lagtexten står att ren förmögenhetsskada uppkommer utan samband med att *någon* lider person eller sakskada gör att tredje mans skador inte omfattas, det vill säga skador där fysisk eller juridisk person åsamkas person eller sakskada och tredje man drabbas av ekonomisk skada.³⁹

Att skadan skall vara ekonomisk innebär att skadan måste vara mätbar i pengar, således kan skadan inte utgöra ideellskada såsom sorg och liknande. Exempel på ren förmögenhetsskada kan vara minskat rörelseresultat, förlust genom minskad arbetsinkomst etc. Skadeståndslagen tillämpas endast om annat ej är särskilt föreskrivet, föranledes av avtal eller i övrigt följer av regler gällande skadestånd i avtalsförhållanden.⁴⁰ Det är således enbart utomobligatoriska rena förmögenhetsskador som medför tillämpning av 2 kap. 2 § skadeståndslagen.

Att ren förmögenhetsskada skall kunna ersättas även då den inte föranletts av brott är viktigt i situationer där exempelvis en parts medkontrahent drabbas av ekonomisk skada, även kallade kontraktuella kedjefall. Detta kan ske genom att tredjeman förlitar sig på uppgifter från ett värderingsintyg som är utfärdat av en värderingsman och lämnat till uppdragsgivare. Att ersätta ren förmögenhetsskada kan även vara rättfärdigat då annan än kontraktspart på ett otillbörligt sätt ingripit i ett kontraktförhållande och på detta sätt orsakat ekonomisk skada.

---

³⁸ *Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd* [1964] AC 465.

³⁹ Bengtsson, Strömbäck, *Skadeståndslagen - En kommentar*, s. 43.

⁴⁰ 1 kap. 1 § skadeståndslagen.

Det kan tyckas självklart att även part som inte står i kontraktförhållande till den skadevällande skall ha möjlighet att erhålla ersättning då denne av vårdslöshet eller oaktsamhet orsakar ren förmögenhetsskada. Å andra sidan finns det situationer där uppsåtlig ren förmögenhetsskada inte bör leda till ersättningsansvar. En sådan situation kan tänkas uppstå i konkurrenssammanhang där syftet faktiskt kan anses vara att vålla sin konkurrent ekonomisk skada. Det måste således finnas en avvägning för när en utomobligatorisk ren förmögenhetsskada skall ersättas. Gränsen för när skadeståndsansvar skall uppstå har i Sverige dragits snävt.

2.5.2 Brott

Den som vållar ren förmögenhetsskada genom brott skall ersätta skadan. Vad som förstås med brott framgår av 1 kap. 1-2 §§ i brottsbalken (1962:700). Brott är en gärning som medför straff enligt lag och skall ha begåtts uppsåtligen om inte annat föreskrivs. I många fall åläggs straff även vid oaktsamhet. Både vid uppsåt och oaktsamhet anses det som brott i skadeståndslagens mening.⁴¹ I denna uppsats behandlas endast sådana skador som inte vållats genom brott.

2.5.3 Spärregel

Kleineman benämner 2 kap. 2 § skadeståndslagen som en spärregel. Med spärregel avser han

”en *generellt avog inställning* till ett utomobligatoriskt ansvar grundat antingen på *dolus* eller *culpa* för rena förmögenhetsskador och som utmynnat i att en rättssystem antagit olika slags begränsningsregler, vilka fått till följd att en skadevällare inte utan vidare anses skadeståndsskyldig mot den som härigenom lidit en ekonomisk förlust.”⁴²

I svensk rätt är det sambandet mellan straff och skadestånd som utgör en spärrande funktion.⁴³ Fram till införandet av skadeståndslagen 1972 var, som tidigare nämnts, skadestånd reglerat i 6 kap. i 1864 års strafflag. Att det för rena förmögenhetsskador finns en spärregel har motiverats med ”the floodgate argument”, det vill säga att skadeståndsansvaret vid oaktsamhet kan bli för stort i förhållande till skadehandlingen om ansvaret inte begränsas.⁴⁴ Det har även framförts att skälet till en begränsningsregel i förevarande lagrum är att det i vissa situationer är motiverat att tillfoga någon ekonomisk skada, till exempel konkurrenser emellan.⁴⁵ Dock är inte 2 kap. 2 § skadeståndslagen att anse som en spärregel i egentlig mening då paragrafen, genom förarbetena, lämnar dörren öppen för en utvidgning av ansvaret för utomobligatoriska rena förmögenhetsskador.

När gällande rätt inom skadestånd återges är enligt Kleineman Winroths verk från 1907 fortfarande en del av underlaget som bör undersökas.⁴⁶ Verket är till stora delar föråldrat

⁴¹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 67-68.

⁴² Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 83.

⁴³ Hellner, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, s. 285.

⁴⁴ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 307.

⁴⁵ NJA 1996 s. 700 på s. 704.

⁴⁶ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 85. Se Winroth, *Strödda uppsatser IV Om Skadestånd*.

men Winroth behandlar ren förmögenhetsskada och kopplingen till straffrätten för skadestånd. Winroth är starkt bunden av rättspositivismen och efter försök att hitta stöd i utländsk rätt för ett skadeståndsansvar för utomobligatoriska rena förmögenhetsskador som inte är föranledda av brott uttalar han

”I sin ordning leder åter detta dertill, att i allmänhet brott måste vara begånget, för att det skall uppstå ansvar för ideell skada, för skada af underlåtenhetshandling och för *annan förmögenhetsskada än egendoms- eller kroppsskada*.”⁴⁷ (författarens kursivering)

I slutorden av sin uppsats betonar dock Winroth att den restriktiva inställningen till ersättning för förmögenhetsskada, det vill säga den spärr som finns, är klandervärd. Han önskade ”...att vållande till skada i större omfattning, än som nu sker, medförde ersättningskyldighet,...” och då särskilt ”...ansvar för omedelbar förmögenhetsskada”.⁴⁸

En rättspolitisk anledning till att i skadeståndssammanhang införa olika spärregler är det så kallade ”floodgate argument”. Argumentet syftar till att det utan spärregler kan medföra en alltför stor skadelidande krets.⁴⁹ En oaktsamt vållad skadehandling skulle kunna medföra oöverskådligt ansvar. Den skadevållande måste ha en skälig möjlighet att förutse vem hon kan bli ersättningskyldig gentemot.

2.6 Normskyddslära

Normskyddsläran, eller läran om skyddat intresse, är ett verktyg för att förklara hur till exempel en lagregel skall tillämpas. Normskyddsläran har utvecklats ifrån tysk rätt och kan ses som ett komplement till adekvansbedömningen. Kravet på adekvat kausalitet är en faktor som begränsar ett oöverskådligt skadeståndsansvar,⁵⁰ normskyddsläran kan ses som ett annat. Läran innebär undantag från ersättningskyldighet för en skada som inte ligger innanför skyddsändamålet för skadestandsregeln i fråga.⁵¹ Enligt normskyddsläran bör således ersättning enbart utgå då skadan utgör del av det som den överträdde normen avser att skydda, det vill säga ligger inom normens skyddsändamål. Hellner pratar främst om normskydd i begränsande syfte men läran kan även användas för att utvidga skadeståndsansvaret enligt Kleineman. Kleineman anser att det finns goda skäl att vidga ansvaret och utge ersättning för ren förmögenhetsskada åt den som kränkts genom nonchalerande av en icke straffrättslig lagregel.⁵²

Normskyddsläran anses ha fått fotfäste i Sverige genom NJA 1976 s. 458 och det uttalande som den skiljaktiga JustR Nordenson gjorde. Uttalandet stödjer dock enbart läran vid rena förmögenhetsskador som föranletts av brottslig gärning och i begränsande syf-

---

⁴⁷ Winroth, *Strödda uppsatser IV Om Skadestånd*, s. 76.

⁴⁸ Winroth, *Strödda uppsatser IV Om Skadestånd*, s. 350.

⁴⁹ Roos, *Anm. av Jan Kleineman*, s. 46. The floodgate argument. Kleineman använder termen *spridningsrisk*.

⁵⁰ Andersson, *Skyddsändamål och adekvans*, s. 116.

⁵¹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 210.

⁵² Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s 292.

te. Han konstaterade ”Resonemangen kring frågan om ”skyddat intresse” har i regel begränsats till att avse de situationer då den förment skadeståndsansvarige har överträtt en straffsanktionerad eller i varje fall i lag eller annan författning meddelad skyddsföreskrift.”⁵³

Viktigt för denna uppsats är huruvida normskyddsläran har varit en faktor vid utvecklingen av ansvaret för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska situationer som uppkommit då skadevållande kränkt den skadelidandes intresse utan att företa en brottslig handling. Diskussionen om skyddade intressen har använts i samband med att ansvar för ren förmögenhetsskada utdömts. I de fall då inget brott begåtts kan ändå överträdelse av skyddsföreskriften i vissa fall anses skapa en särskild relation mellan skadevållaren och den skadelidande som motiverar en ersättningsmöjlighet.⁵⁴

Normskyddsläran skall skydda intressen, detta antingen genom begränsning eller utvidgning av ansvar. Intressant för denna uppsats är det utvidgade ansvaret som blir aktuellt i samband med rena förmögenhetsskador. Den skadelidande kan genom normskyddsläran erhålla en motiverad ersättning för den skada denne lidit, då den skadevållande företagit handling som inte är brottslig och således inte har kommit att ersättas genom 2 kap. 2 § skadeståndslagen.

2.7 Problematik och risker med en utvidgad spärregel

2.7.1 Den befogade tillitens relevans

När det gäller skadeståndsrättsligt ansvar för lämnande av vilseledande uppgifter har den befogade tillitens relevans fått betydelse. Kleineman diskuterar ingående denna tillitsteoretiska ansvarsprincip. För att vikt skall läggas vid tilliten krävs enligt Kleineman att den som framtagit information varit oaktsam och att mottagaren på grund av sin tillit till informationen drabbats av en skada. Vidare krävs att tilliten skall ha varit befogad. Kravet på att tilliten är befogad kan tillgodoses genom att den som lämnat informationen har gjort detta i egenskap av till exempel sin profession. Det sista rekvisitet utgörs av att den som lämnar informationen skall inse till vad och av vem informationen kan komma att användas.⁵⁵ Denna teori har mötts med kritik, bland annat av Roos som menade att underlaget för teorin var för tunt och att det redan fanns befintliga sätt för att hantera ansvaret mot tredje man i förevarande situationer.⁵⁶

Trots kritiken har tillitsmetoden kommit att bli en vedertagen metod för en ansvarsbedömning gentemot tredje man. Värt att nämna i samband med tillitsteorin är att HD i Kone-fallet talar om ”...den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg...”.⁵⁷ Att den som förlitat sig på ett värderingsintyg eller dylikt och till följd av detta åsamkats en

---

⁵³ NJA 1976 s. 458 på s. 465.

⁵⁴ Karlgren, *Skadeståndsrätt*, s. 109.

⁵⁵ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 444.

⁵⁶ Roos, *Anm. av Jan Kleineman*, s. 51-52.

⁵⁷ NJA 1987 s. 692 på s. 703.

skada skall ha möjlighet till ersättning bör kunna ses som förlängning av syftet med skadestånd.

2.7.2 Risker med en utvidgad spärregel

Att spärregeln borde utvidgas är ingen självklarhet även om det i vissa situationer anses rimligt.⁵⁸ Som nämnts tidigare är ett argument mot en utvidgning ”the floodgate argument”, det vill säga att spärren behövs för att motverka ett alltför svårkontrollerat ansvar, både till belopp och skadekrets. Ett annat argument är konkurrentargumentet vilket syftar till att det inom den fria konkurrensen det i vissa fall kan vara nyttigt att konkurrenter åsamkar varandra ekonomisk skada.⁵⁹ Om ansvaret utvidgas för långt skulle det kunna förta denna möjlighet för konkurrenter. Enligt Kleineman är kanske det starkaste argumentet till att utvecklingen har varit så pass restriktiv den starka lagpositivismen som finns i Sverige.⁶⁰

Vid tillkomsten av skadeståndslagen diskuterades i propositionen huruvida en utredning angående ett utvidgat ansvar skulle företas. Departementschefen uttalar i propositionen att problemet är svårlöst men att det inte finns anledning att företa den ingående utredning som skulle behövas. Enligt departementschefen bör lagen utgå från gällande rätt, ”ersättning enligt culpregeln för sådan skada i princip endast när den ansvarige har vållat skadan genom brott.”⁶¹ I förarbetena uttalas dock samtidigt att paragrafen inte skall ligga till hinder för en utvidgning av ansvaret genom praxis.⁶² Trots denna öppning har lagrummet använts restriktivt av domstolarna. Anledning till detta är troligen den starka rättspositivism som finns i Sverige, vilket gör att domstolarna inte gärna dömer ersättning utan direkt stöd i lag.⁶³

Huruvida en ökad utvidgning av spärregeln är önskvärd måste vägas mot riskerna för detsamma. Den främsta risken är att rena förmögenhetsskador, utan en ansvarsbegränsning, skulle komma att åsamka omgivningen av ett stort antal oöverskådliga skador. Frågan är dock hur många situationer det finns då någon av oaktsamhet vållar annan är en kontraktspart ren förmögenhetsskada. En försiktig utveckling har gått att skönja i praxis på senare år. Frågan är om de situationer där spärregeln har blivit utvidgad har varit så speciella att detta har varit rättspoliskt motiverat eller om det går att skönja en allmän utvecklingslinje.

---

⁵⁸ Till exempel vid kontraktuella kedjefall. Se Dufwa, *Festskrift till Sveriges advokatsamfund*, s. 207.

⁵⁹ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 127.

⁶⁰ Kleineman, *Skadeståndsrättens tillväxt – ett samhällsproblem eller en rättvisefråga?*, s. 320.

⁶¹ Prop. 1972:5 s. 157.

⁶² Prop. 1972:5 s. 568.

⁶³ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 118.

3 Kone-fallet och Hedley Byrne-fallet

3.1 Redogörelse för Kone-fallet

NJA 1987 s. 692 behandlar fråga om skadeståndsskyldighet mot annan än uppdragsgivaren för den som oaktsamt lämnat en felaktig uppgift i ett värderingsintyg gällande fast egendom. Bakgrunden till fallet var att Kone Invest AB (Kone) lånade ut 1 miljon kronor till Bernts Fastighetsbyrå AB, där Bernt var innehavare. Som säkerhet för lånet erhöll Kone pantbrev i en fastighet. Kone godkände säkerheten eftersom det fanns ett värderingsutlåtande från AB Jacobson & Widmark (J & W) avseende fastighetens värde. Det var platschefen vid kontoret i Helsingborg, Arne B, som utfärdat värderingsutlåtandet. Fastigheten låg i ett naturskönt område som avsågs att bebyggas.

Då betalning för lånet uteblev och panten skulle tas i anspråk uppenbarade sig att denna inte täckte fordran. Det visade sig att det inte fanns några beräkningar på bebyggelse av fastigheten, ingen upprättad stadsplan och att kommunen hade varit negativ till en stadsplan. Värdet på fastigheten uppskattades till ett betydligt lägre belopp än vad som angavs i värderingsutlåtandet. Bernts Fastighetsbyrå försattes i konkurs och fastigheten såldes till ett lågt värde på exekutiv auktion. Kone väckte talan mot J & W då det värderingsutlåtande som Arne B utfärdat i flera hänseenden var felaktigt. Den skada som uppkommit berodde på att Kone satte tillit till den i värderingsintyget lämnade informationen.

Domstolen fann att Arne B har förfarit vårdslöst vid fullgörandet av sitt värderingsuppdrag. Den skada, ren förmögenhetsskada, som uppkommit var en direkt följd av den oriktiga uppgiften som Arne B lämnat, i tjänst hos J & W, som därför har principalansvar för denne. HD hade inte före detta fall prövat fråga om värderingsmans ansvar för ett intyg som framtagits oaktsamt.

HD uttalade att det inte går att göra generella uttalanden om vad som skall gälla för en värderingsmans skadeståndsskyldighet. I det här fallet hade ett intyg lämnats för fast egendom, av en person som hade till yrke att göra sådana värderingar. För en sådan person måste det stå klart att intyget kan komma att användas till olika ändamål och av flera personer, till exempel av en långgivare.

"Skadeståndansvaret för den som yrkesmässigt åtar sig fastighetsvärderingar bör alltså i regel inte begränsas till skada som uppdragsgivaren lidit utan omfatta också sådan skada som åsamkats tredje man, såvida inte förbehåll om frihet från sådant ansvar gjorts i intyget."⁶⁴

J & W blev således skadeståndsskyldiga mot Kone trots att inget avtal fanns mellan dem två. HD gör även klart att domen endast gäller värderingsintyg, utfärdade av yrkesman, beträffande fast egendom.

---

⁶⁴ NJA 1987 s. 692 på s. 703.

3.2 Diskussionen i domstol och doktrin

Tingsrätten började med att konstatera att värderingsmannen inte utfört någon brottslig handling, enbart vårdslös. Vidare utredde tingsrätten huruvida det fanns något rättsförhållande mellan den skadevällande och den skadelidande. Att ett värderingsutlåtande kan komma att användas av mottagare vid beviljande av lån måste givaren inse. Tingsrätten gjorde därefter en analogi till kontraktsrätten och höll värderingsmannen ansvarig för den uppkomna skadan. Underinstanserna konstaterade även att skadan var en direkt följd av att den skadelidande förlitade sig på uppgifterna i intyget. Liksom tingsrätten konstaterade hovrätten att inget brottslig förfarande låg för handen och att skadestånd enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen inte kunde utgå. Både tingsrätten och hovrätten förde en diskussion om att förhållandet mellan J & W och Kone skulle anses som kontraktliknande och att skadestånd därför skulle utgått. HD såg snarare till ändamålet med den företagna rättshandlingen. Dock blev rättsföljden den samma som om ett avtal hade funnits mellan parterna.⁶⁵

Tidigare har även HD varit benägen att göra en analogi av kontraktsrätten istället för att utdöma skadestånd enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen, då ingen brottslig handling föranleder skadan.⁶⁶ HD tittade i Kone-fallet på syftet med 2 kap. 2 § skadeståndslagen, vilket inte har varit att utgöra ett hinder för en rättsutveckling som utvidgar ansvaret för rena förmögenhetsskador.

Domstolen uttalade vidare att

”Övervägande skäl talar för att den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg inte skall bära följderna av en skada som ytterst beror på att intygsgivaren förfarit vårdslöst”.⁶⁷

Stor vikt lades således vid den befogade tilliten. För att tredje man skall erhålla ersättning måste det visas att denne satt faktisk tillit till den lämnade informationen och att denna tillit har varit befogad.⁶⁸ HD påpekade även att en värderingsman i samband med lämnandet av ett intyg har möjlighet att friskriva sig från ansvar.⁶⁹

Vid utdömande av skadestånd är relationen mellan parterna, den skadelidande och den skadevällande betydelsefull. En omständighet som får betydelse är den så kallade ”end and aim rule” vilken innebär att den skadevällande parten måste vara medveten om de skaderisker som handlingen medför,⁷⁰ vilken i Kone-fallet är utfärdandet av ett värderingsintyg. ”The end and aim rule” innebär alltså att insikt om möjliga skadekonsekven-

⁶⁵ Lehrberg, *Uppsatser i bankrätt*, s. 284.

⁶⁶ Se exempelvis NJA 1980 s. 383 där företrädare för en ackordcentral agerade god man och oaktamt upprättade en felaktig bouppteckning för ett aktiebolag. Ackordcentralen kom överens med utomstående part att denna skulle garantera visst ackord för bolaget. När garanten senare led skada på grund av de felaktiga uppgifterna förde den skadeståndstalen mot ackordcentralen. HD utdömde skadestånd på kontraktmässig grund eftersom företrädaren för ackordscentralen varit oaktamt då denne uppfört bouppteckning och senare företrätt ackordcentralen när överenskommelsen med garanten kommit till stånd.

⁶⁷ NJA 1987 s. 692, på s. 703.

⁶⁸ Kleineman, *Rådgivarens informationsansvar - en probleminventering*, s 202.

⁶⁹ NJA 1987 s. 692, på s. 703.

⁷⁰ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 452.

ser skall finnas hos skadevållaren för att ansvar skall kunna utdömas. Att HD uttalade ”För värderingsmannen måste det stå klart att intyget kan komma till användning för skilda ändamål och av flera personer.”, tyder på att hänsyn togs till ”the end and aim rule”.

I och med Kone-fallet fick ett nytt synsätt företräde inom den svenska inställningen till ansvar för rena förmögenhetsskador. Den svenska inställningen med stark koppling mellan skadestånd och straff har till och med ansetts unik och stötande i jämförelse med internationell rätt.⁷¹ Hellner anser dock att sambandet med straffrätten fortfarande är starkt och att avgörandet endast visar på en viss förändring gällande ansvar och då endast för fall som rör lämnande av vilseledande uppgifter.⁷²

3.3 Hedley Byrne & Co v. Heller & Partners

Kone-fallet kan ses som en svensk motsvarighet till det internationellt omtalade fallet Hedley Byrne & Co v. Heller & Partners (Hedley Byrne-fallet).⁷³ Det engelska avgörandet öppnade upp för en ny syn på skadeståndsrätt i England då domstolen lade fokus på den befogade tillitens faktiska relevans. Avgörandet fick stor betydelse framför allt för att det var välformulerat med en grundlig motivering till den befogade faktiska tillitens relevans gällande ansvaret vid rena förmögenhetsskador.⁷⁴ Kone-fallet utgör en motsvarighet till det engelska fallet på flera sätt, bland annat genom att det är välformulerat, tillämpar den befogade tillitens relevans och ger vägledning för framtida fall.⁷⁵

Före 1964 ersattes inte rena förmögenhetsskador som uppkom till följd av oaktsamhet eller vilseledande information i England.⁷⁶ Fallet kom att bli väldigt betydelsefullt för ersättningen vid rena förmögenhetsskador, främst vid ”negligent misrepresentation”, vilseledande information som har lämnats oaktsamt. I Hedley Byrne-fallet är situationen ungefär den samma som i Kone-fallet, en skada har uppkommit på grund av tillit till felaktig information. En rekommendation lämnades av en bank, till en reklambyrå angående en eventuell framtida avtalspart till reklambyråns kreditvärdighet. Informationen gällde kreditvärdigheten hos en blivande kund till byrån. Byrån vände sig till sin bank som i sin tur vände sig till en annan bank för att erhålla information. Denna information visade sig vara felaktig men kom att ligga till grund för reklambyråns beslut att lämna kredit till sin kund. Frågan gällde således huruvida den upplysande banken hade ansvar gentemot kund i en annan bank. Banken som lämnade upplysningen till reklambyråns bank friskrev sig dock från ansvar i samband med avlämnandet av informationen.

Den kärande, reklambyrå, vann inte fallet dock har domen blivit betydelsefull då House of Lords presenterade en del nya begrepp. Kärande måste kunna visa att svaranden

---

⁷¹ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s. 626.

⁷² Hellner, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, s. 285.

⁷³ Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd [1964] AC 465.

⁷⁴ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s. 626-627.

⁷⁵ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s. 627.

⁷⁶ McKendrick, *Contract Law*, s. 691.

har en "duty of care", aktsamhetsplikt, för sitt åtagande och att denne har brutit mot sin aktsamhetsplikt för att erhålla ersättning.⁷⁷ Om någon inom området för sin sakkunskap eller profession lämnar information, råd eller en rekommendation uppstår en "reasonable duty of care" för att denna information skall vara riktig. Avgörande i fallet var huruvida intygsgivaren hade en aktsamhetsplikt gentemot andra än uppdragsgivaren som ändå kan förväntas fästa tillit vid intyget.

I Hedley Byrne-fallet uppstod dock aldrig detta ansvar mellan banken och byrån. Skadevållaren undgick i detta fall ansvar på grund av den friskrivningsklausul som fanns, vilken medförde att någon "duty of care" aldrig uppstod för banken.⁷⁸ Genom friskrivningen försvinner inte mottagarens tillit till information, dock innebär upplysningen att tilliten inte är befogad.⁷⁹

3.4 Analys av Hedley Byrne-fallet

I Kone-fallet tittade HD på huruvida någon med fog satt sin tillit till ett värderingsverktyg, medan House of Lords såg till huruvida informationslämnaren hade någon "duty of care". HD:s bedömning tar fasta på om informationsgivaren varit medveten om hur intyget kan komma att användas (end and aim), hur mottagaren uppfattade informationen och om denna faktiskt satt sin tillit till informationen. House of Lords ser till avlämnaren och huruvida intyg från avlämnaren skall anses medföra en befogad tillit hos mottagaren. Hedley Byrne-fallet ger stöd för tillitsteorin. Den som med fog satt sin tillit till information lämnad av tredje man och på grund av denna felaktiga information lidit skada, skall kunna ha rätt att erhålla ersättning enligt House of Lords.

I Hedley Byrne-fallet ges således ett ökat ansvar för rena förmögenhetsskador i utomobligatoriska förhållanden. Det så kallade "floodgate argument" kan inte användas eftersom en begränsning sätts upp i form av att ersättning endast kan ges till den som skadevållaren har en "duty of care" till. Mottagaren måste även vara uppmärksam på friskrivningar.

För House of Lords var det, 1964, uppenbarligen inget problem att ersättning skulle kunna utgå då annan än kontraktspart lider skada på grund av de vilseledande oriktiga uppgifterna. Lorderna diskuterade dock riskerna och det faktum att ett sådant ansvar principiellt kan vara farligt. Kretsen av skadeståndsberättigade begränsas dock genom att endast de som uppgiftslämnaren borde ha insett skulle fästa tillit vid intyget kan erhålla ersättning.

---

⁷⁷ McKendrick, *Contract Law*, s. 703.

⁷⁸ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 345.

⁷⁹ Kleineman, *Ren förmögenhetsskada*, s. 567.

3.5 Analys av Kone-fallet

Att Kone-fallet bröt mark för ett nytt synsätt inom skadeståndsrätten råder det ingen tvekan om. Frågan är bara i vilken utsträckning. Fallet ger en tydlig vägledning för situationer där part lider skada på grund av att denne satt sin tillit till ett felaktigt och vårdslöst utfärdat värderingsintyg. HD uttalade dock att domen endast avser ”fast egendom avgivet av den som yrkesmässigt åtar sig uppdrag att värdera sådan egendom”. Skadeståndsansvaret följer av ett rättspolitiskt argument som anger att det inte är rimligt att den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg skall bära följderna för uppkomna skador då dessa egentligen beror på att den som utfärdat intyget förfarit vårdslöst.

I Kone-fallet uppställs ett krav på vårdslöshet för att skadeståndsansvar skall uppkomma, uppsåt diskuteras inte. Framförallt när rekvisitet för skadestånd är vårdslöshet bör ”floodgate argument” tas i beaktande. Att utvidga ansvaret för oaktsamt handlande allt för långt är inte motiverat.

Huruvida det vidgade ansvaret, vilket innebar att skadestånd utdömdes trots att inget brott förelåg, kan appliceras på andra situationer är ännu idag oklart. Detta trots att HD uttalade att domen bara kan användas när samma omständigheter som i förevarande fall är för handen. Domen i sig är tydlig när det gäller vårdslöst utfärdade värderingar av yrkesman avseende fast egendom. Genom domen visar HD hur som helst att det inte är accepterat att vårdslöst lämna vilseledande information, oavsett om det rör sig om ett kontraktsförhållande eller inte. Att HD har tagit ledning i den engelska domen, Hedley Byrne, går att utläsa då motiveringen på många sätt liknar det engelska fallet. I det engelska fallet diskuteras den befogade tillitens relevans, dock med reservation för friskrivningar.

Att Kleineman redan före Kone-fallets tillkomst lade stor vikt vid den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans möttes, som tidigare nämnts, av kritik från Roos. Han ansåg att Kleinemans tillitsteori var grundad på ett alltför svagt underlag. Att HD i Kone-fallet tog hänsyn till huruvida den skadelidande med fog satt sin tillit till det lämnade värderingsintyget ger förvisso stöd för tillitsteorins betydelse. Kommentarer i doktrin till Kone-fallet präglas även till stor del av Kleinemans tillitsteori. Att HD tydligt uttryckte och lade vikt vid att utfärdaren av värderingsintyget måste veta vilken avsikt ett dylikt intyg har och att denne på ett enkelt sätt kan friskriva sig från ansvar, har fallit lite i glömska. Kanske bör större vikt läggas vid utfärdarens profession och dennes vetskap av ändamålet med ett värderingsintyg, än vid mottagarens tillit till intyget – ”end and aim rule”. Visserligen måste mottagarens tillit vara befogad, men detta får anses hänga samman med om utfärdarens innehar sådan ställning att denna har förmåga att inse att intyget kan komma att användas av flera personer och till skilda ändamål.

Till skillnad från i Hedley Byrne-fallet konstaterade HD i Kone-fallet att mottagarens tillit var befogad eftersom skadevällaren var en yrkesman som vanligen utfärdade värderingsintyg och att den som med fog fäster tillit vid ett sådant intyg inte skall bära följderna av detta. I Hedley Byrne-fallet tas mer hänsyn till om skadevällaren haft någon aktsamhetsplikt gentemot den skadelidande och huruvida uppgiftslämnaren skall ha insett eller borde ha insett att tredje man kommer fästa tillit vid intyget. I Kone-fallet läggs mer vikt vid mottagaren och i Hedley Byrne-fallet vid uppgiftslämnaren. I båda fallen ges likväl visst stöd för tillitsteorin som dock får anses ha betydelse för utdömandet av skadestånd vid rena förmögenhetsskador vållade på grund av vilseledande information.

4 Utvecklingen av ansvaret för ren förmögenhets-skada

4.1 Inledning

Kone-fallet var länge ett av få avgöranden på området och detta berodde enligt vissa på att domen var väldigt tydlig och att ansvarsfrågorna var lösta. Andra ansåg tvärtom att domen kunde förstås som en ”rättssystematisk gökunge”.⁸⁰ Huruvida frågan ansågs som löst eller ej, tog HD upp ytterligare ett fall, NJA 2001 s. 878, där tredje man led skada på grund av att denne fäste tillit vid ett felaktigt värderingsutlåtande.

I detta kapitel presenteras rättsfallen enligt ämnesområde, det första rör vilseledande uppgifter precis som Kone-fallet. Detta andra rättsfallet är ett fall där part åsamkas ren förmögenhetsskada till följd av tredje mans medverkan till kontraktsbrott. De sista rättsfallen är något mer svårplacerade och behandlas i ett avsnitt för sig.

4.2 Vilseledande uppgifter

4.2.1 NJA 2001 s. 878

Detta rättsfall (Ljunquist-fallet) behandlar frågan om skadeståndsskyldighet mot annan än uppdragsgivaren. Rättsfallet rör, liksom Kone-fallet, ett felaktigt värderingsintyg.

B.A, som hade anställning som värderingsman hos Ljungquist Fastighetsvärderingar, (Ljunqvist) utfärdade ett värderingsutlåtande. Utlåtandet gällde en fastighet och utfördes på uppdrag av Apex Förvaltnings AB (Apex) och användes av uppdragsgivaren, då denne ansökte om banklån hos Föreningsparbanken. Banken beviljade lånet med pantbrev i fastigheten som säkerhet. Då Apex inte kunde uppfylla sitt betalningsåtagande mot banken såldes fastigheten på exekutiv auktion. Den låga köpeskillingen resulterade i att banken inte erhöll täckning för sin fordran. Till följd av detta väckte banken talan mot Ljungquist. Banken yrkade att domstolen skulle förpliktiga Ljungquist att betala skadestånd till ett belopp som motsvarade bankens fordran hos Apex. Som grund för sin talan framhöll banken att B.A hade varit vårdslös vid värderingen av fastigheten. Banken ville ha ersättning för ren förmögenhetsskada.

HD konstaterade att B.A och Ljungquist i samband med intyget försäkrat sig om att intyget inte skulle användas i andra syften än för det särskilda ändamålet med värderingen. Detta gjordes genom att ändamålet för värderingen angavs i intyget och det framgick även genom de brister som fanns i värderingen, vilka gjorde den ofullständig. Detta måste dock ses mot att det ligger ett stort ansvar på en professionell värderingsman. Med ledning i Kone-fallet konstaterade HD att det avgörande för skadeståndsskyldighet är huruvida tilliten till utlåtandet varit befogad.

I det här fallet angavs det i värderingsintyget att det var ”avsett att ligga till grund för tvist”. Intyget skulle således användas i en pågående tvist mellan parterna. Detta utlåtande ansågs tillräckligt för att banken borde anat onåd och kontaktat B.A för att försäk-

---

⁸⁰ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s. 628.

ra sig om huruvida intyget kunde utgöra grund för en säkerhet vid kreditgivning. Detta gjorde inte banken och kunde därför inte vara berättigad till skadestånd.

4.2.2 Diskussionen i domstol och doktrin

Twisten liknar den från 1987 men här kommer HD fram till motsatt bedömning och inget skadestånd utgår. Detta på grund av att värderingsmannen hade begränsat sitt ansvar genom att ange till vilket ändamål som intyget skulle användas.⁸¹ HD konstaterade att det finns två typer av friskrivningar, dels en allmän ansvarsfriskrivning och dels en ändamålsfriskrivning. Enligt HD är dock det avgörande för skadeståndsansvar enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen huruvida tilliten till utlåntagaren varit befogad. För att avgöra detta måste utfärdarens uttryck för förbehåll beaktas. Vidare uttalar HD att då skadeståndsansvar kan medföra stora efterverkningar bör inte kraven på utformningen av dylika friskrivningar vara för stora.⁸² Enligt Kleineman är detta ett uttalande där ”klar gör HD således *en gång för alla att tillitens relevans utgör själva rättsregeln.*”⁸³ I kontraktsrätten är det avtalsförhållandet som utgör rättsregel för huruvida ansvar skall utdömas vid ren förmögenhetsskada till följd av vilseledande information. För det utomobligatoriska skadeståndsansvaret är det den befogade tilliten som utgör rättsgrunden vid en ansvarsbedömning.⁸⁴

Domen beslutades med majoritet av tre justitieråd. De skiljaktiga justitieråden ansåg inte att den friskrivning som gjordes var tillräcklig för att banken borde ha anat onåd. De menade att frasen ”avsett att ligga till grund för tvist” inte var tillräcklig som friskrivning från ansvar. JustR Svensson framförde att bolaget som utförde värderingen vid tidpunkten var ett av de större, mer pålitliga värderingsbolagen och att banken inte hade anledning att kontrollera att det var rätt marknadsvärde som angivits. Han ansåg att banken hade fog att sätta tillit till utlåntagaren och att friskrivningen således inte var för att förta tilliten hos banken.⁸⁵

4.2.3 Analys av Ljunquist-fallet

Avgörandet från 2001 är på många sätt ett förtydligande av Kone-domen. Detta kan tyckas märkligt då Kone-fallet har ansetts vara väldigt välformulerad och tydlig. Domen måste dock ses som ett komplement till det tidigare avgörandet då den förtydligar främst det faktum att den som blivit vilseledd av ett värderingsintyg inte alltid har rätt att erhålla ersättning. Vidare måste värderingsutlåntagaren, eller dokumentet i fråga granskas avseende eventuella friskrivningar.

Eftersom HD även i detta fall betonar och grundar avgörandet på huruvida tilliten för värderingsutlåntagaren varit befogad, får rättsområdet för vilseledande information anses vara klarlagt. Kleineman får i och med detta sin tillitsteori bekräftad. Rättsfallet är inte en utveckling i sig av spärregelns omfattning, utan snarare ett förtydligande av densamma.

---

⁸¹ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 76.

⁸² NJA 2001 s. 878 på s. 886.

⁸³ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s 630.

⁸⁴ Kleineman, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, s. 630.

⁸⁵ NJA 2001 s. 878 på s. 887-888.

Även i detta fall finns likheter med det engelska avgörandet, Hedley Byrne-fallet. Likväl att den skadelidande, enligt tillitsteorin, är berättigad till ersättning får denne ingen ersättning på grund av den friskrivning som gjorts.

Det faktum att två justitieråd var skiljaktiga påverkar till viss del prejudikatvärdet. De skiljaktiga ifrågasätter själva formuleringen av friskrivningen från ansvar men inte grunden för att ansvar föreligger. Hela domstolen accepterar således den befogade tilliten som ansvarsgrundande princip. Majoriteten ansåg att formuleringen i dokumentet förtog den befogade tilliten, det vill säga räckte som friskrivning. De skiljaktiga ansåg inte att den gjorda friskrivningen, eller snarare formuleringen, var tydlig nog för att värderingsbolaget skulle fräntas ansvar.

4.3 Medverkan till kontraktsbrott

4.3.1 Otillbörlig konkurrens

Konkurrens har som syfte att främja ekonomin och är något att sträva efter. Fri konkurrens inom näringslivet innebär att näringsidkare har möjlighet att orsaka varandra ekonomisk skada. Normalt ersätts inte sådana skador genom tillämpning av den utomobligatoriska skadeståndsrätten.⁸⁶ För att inte konkurrenter skall verka med vilka medel som helst finns begränsningar i konkurrenslagen (2008:579). Lagen har som syfte att främja konkurrensen, vilket framgår av första paragrafen. Konkurrenslagen ger även näringsidkare ett visst skydd mot missbruk och konkurrensbegränsande åtgärder.

Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare har kallats det glömda rättsområdet. Detta har troligen sina anor i att Winroth 1907 starkt försvarade den princip att näringsidkare som utsatts för illojal konkurrens och åsamkats ren förmögenhetsskada inte bör ha någon möjlighet till ersättning.⁸⁷

1984 uttalade Bernitz att skada vid otillbörlig konkurrens i Sverige, utan stöd i speciallagstiftning, i stort sett endast ersätts när kontrakt föreligger eller när skadan föranleds av brottslig handling.⁸⁸ Bernitz har även senare påpekat att ersättning för ren förmögenhetsskada som åsamkats på grund av otillbörligt handlande i en konkurrenssituation i praktiken endast ersätts med stöd i speciallagstiftning. Han påvisar dock att det finns ”osäkra specialfall” där ersättning utgått även i andra fall.⁸⁹

Principen i svensk rätt lyder att part som träffas av ekonomisk skada till följd av ett avtalsbrott skall vända sig till motparten för att få ersättning. Dock kan det även finnas fall då tredje man kan hållas ansvarig. Det kan till exempel vara då tredje man på ett otillbörligt sätt ingriper i avtalsförhållandet och medverkar till ren förmögenhetsskada.⁹⁰

---

⁸⁶ NJA 2005 s. 608.

⁸⁷ Bernitz, *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare*, (1993), s. 102 och Winroth, *Om skadestånd*, s. 138.

⁸⁸ Bernitz, *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare*, (1984) s. 119.

⁸⁹ Bernitz, *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare*, (1993) s. 106.

⁹⁰ NJA 2005 s. 608.

Otillbörligt ingripande i avtalsförhållande av tredje man brukar även benämnas medverkan till kontraktsbrott.⁹¹

4.3.2 NJA 2005 s 608

NJA 2005 s. 608 (Max-fallet) behandlar otillbörlig konkurrens och medverkan till annans kontraktsbrott. Max Hamburgerrestauranger AB (Max) hyrde lokaler av Lillvikens Fastighets AB (Lillviken) under en avtalad tid. Max träffade efter ett par år ett avtal med Lotsbåten i Luleå AB (Lotsbåten) gällande bland annat den nämnda lokalen. Max förbehöll sig rätten att om Lotsbåten säger upp hyresrätten eller om den upphör på grund av uppsägning från hyresvärden skall hyresvärden ha rätt att återförvärva hyresrätten. Max hade även hela tiden varit tydliga med att framhålla att ingen konkurrerande verksamhet fick drivas i lokalen. Lotsbåten överförde, kort efter kontraktets ingående, sina aktier till Frasses, en konkurrerande hamburgerrestaurang. När Max fick kännedom om att Frasses tänkte börja bedriva konkurrerande verksamhet i lokalen ansökte Max om stämning och yrkade att avtalet med Lotsbåten skulle förklaras ogiltigt, att Max hade bättre rätt till hyresrätten och att Lotsbåten skulle flytta från lokalen samt att skadestånd skulle utgå. I en mellan- och deldom meddelade tingsrätten att avtalet mellan Max och Lotsbåten gällande nyttjanderätten till lokalen skulle förklaras ogiltigt. Lotsbåten hade dock överlåtit sin verksamhet till Frasses.

Max yrkade då att Frasses skulle bli skadeståndsskyldigt. Inget avtal fanns dock mellan Max och Frasses och tvisten avsåg därför ren förmögenhetsskada enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Frasses hade redan tidigare visat intresse för lokalen men huvudförutsättning för Max vid en överlåtelse, var att ingen konkurrerande verksamhet skulle bedrivas i lokalen. HD klargjorde att skadan Max åsamkats var till följd av ett konkurrensförhållande. Konkurrens mellan näringsidkare är eftersträvansvärt och skall i regel inte ligga till grund för utomobligatoriskt skadestånd. För att konkurrens inte skall bedrivas med vilka medel som helst finns begränsningar i konkurrenslagen. Frasses handlande kunde dock inte försvaras med konkurrensrättsliga anspråk. HD redogjorde för, att det i svensk rätt inte finns något skadeståndsansvar för tredje man om skadan inte är vållad genom brott eller att stöd för skadestånd finns i speciallagstiftning. En sådan regel skulle vara i strid med den fria konkurrensen.

HD resonerade vidare att det bör finnas undantag från denna huvudprincip. För detta krävs att tredje man skall ha känt till avtalet och dess innehåll samt att i samförstånd med den avtalsbrytande parten ha medverkat till kontraktbrottet. Syftet med handlandet skall ha varit att kringgå de uppställda villkoren i avtalet. Då inget samförstånd finns kan tredje part fortfarande åläggas ansvar om denne medverkat till kontraktsbrott på annat *kvalificerat otillbörligt* sätt. Vidare måste den tredje parten ha insett att kontraktbrottet medför skada hos avtalsparten.

För att stödja sitt resonemang refererade HD till två andra fall där medverkan till avtalsbrott har behandlats, fallen är av äldre karaktär men medverkan till avtalsbrott har inte varit vanligt förekommande i svensk rättspraxis. I det ena fallet fann HD tredje man ansvarig bland annat på grund av att denne utövade ingående kontroll över säljarens ställning.⁹² I det andra rättsfallet skedde försäljning av arranderätter i samförstånd mellan

⁹¹ Bernitz, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott*, s. 625.

⁹² NJA 1928 s. 621.

säljaren och köparen i syfte att få arrenderätten att upphöra. Arrendatorn fick då rätt att kvitta sin skadeståndsfördran mot köparens arrendeavgifter.⁹³ I båda dessa fall ålade HD tredje man att ersätta ren förmögenhetsskada som uppkommit vid medhjälp till kontraktsbrott.

Domstolen konstaterade att Lotsbåten och Frasses agerade i samförstånd med varandra då Lotsbåten bröt mot sina förpliktelser gentemot Max. Med hänsyn till att Frasses varit intresserad av lokalen tidigare är det rimligt att anta att syftet var att kringgå villkoret som gav Max rätt att återfå lokalen från Lotsbåten vid uppsägning. Vidare hade Frasses bestämmande inflytande i Lotsbåten vid tiden för kontraktet. Frasses hade härmed medverkat till avtalsbrott på ett kvalificerat otillbörligt sätt och dömdes därför vara skadeståndsskyldigt gentemot Max. Frasses agerande var inte ett godtagbart kommersiellt handlande.

4.3.3 Diskussionen i domstol och doktrin

HD började med att konstatera att 2 kap. 2 § skadeståndslagen inte skall tolkas *e contrario*. I och med detta uttalande markerar HD tydligt att lagrummet inte skall utgöra en spärr för utomobligatoriska skadestånd för ren förmögenhetsskada. Domstolen uttalade:

”Bestämmelsen i 2 kap. 2 § skadeståndslagen är inte avsedd att tolkas motsatsvis så att det inte skulle vara möjligt att ålägga skadestånd för ren förmögenhetsskada utanför de lagreglerade områdena, om inte skadan orsakats genom brott eller uppkommit i ett avtalsförhållande.”⁹⁴

Detta tydliggör således HD:s inställning till 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Omfånget av ansvar enligt förevarande paragraf är dock fortfarande oklart. HD refererade även till två äldre fall där skadestånd har utgått i liknande situationer. Dessa rättsfall har dock har givits lågt prejudikatvärde och skall inte diskuteras närmare här.⁹⁵

I domskälen beaktas även till viss del utländsk rätt och HD konstaterade att det ”I många utländska rättsystem finns regler om skadeståndsansvar för den som otillbörligen ingriper i andras avtalsförhållande och därvid orsakar ren förmögenhetsskada för den ena avtalsparten”.⁹⁶ Anledningen till att HD refererade till utländsk rätt är troligen ett led i utvecklingen mot en mer harmoniserad obligationsrätt i Europa och att Sverige är en del av den inre marknaden. Det vore inte lämpligt att Sverige skulle skilja sig från övriga Europa inom det aktuella rättsområdet och låtit Frasses agerande vara godtagbart enligt svenska regler.⁹⁷ Ett sådant kvalificerat otillbörligt agerande som Frasses företog är inte förenligt med en kommersiell marknad. Trots att domen är ett tydligt steg mot en

---

⁹³ NJA 1943 s. 370.

⁹⁴ NJA 2005 s. 608 på s. 639.

⁹⁵ Bernitz, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott*, s. 625.

⁹⁶ NJA 2005 s. 608 på s. 639.

⁹⁷ Bernitz, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott*, s. 628.

särskiljning mellan skadestånd och straff har HD visat försiktighet i målet.⁹⁸ HD gjorde följande uttalande:

”I svensk rätt gäller som utgångspunkt att en avtalspart som drabbas av skada till följd av motpartens avtalsbrott har att vända sig till motparten för att få ersättning för sin skada. Detta hindrar inte att det även enligt svensk rätt, åtminstone i *särskilt allvarliga* fall, bör föreligga skadeståndsansvar för en tredje man som på ett *kvalificerat otillbörligt* sätt ingriper i andras avtalsförhållanden, så att den ena avtalsparten vidtar avtalsstridiga åtgärder till skada för den andra avtalsparten.”⁹⁹ (författarens kursivering)

I doktrin finns olika ståndpunkter till huruvida kopplingen mellan straffrätt och skadestånd bör frångås. Enligt Bernitz är rättsfallet ett tydligt prejudikat och ett tydligt bevis på att HD har utvidgat ansvaret för utomobligatoriska rena förmögenhetsskador. Han hoppas även att domen skall tillämpas allmänt för rena förmögenhetsskador och att det inte skall vara begränsat till den speciella typen av handlande som är frågan i målet.¹⁰⁰

Andersson är mer försiktig i sitt uttalande om huruvida domen medför ett utvidgat ansvar för rena förmögenhetsskador och menar att HD visat en betydande försiktighet i sin argumentation. HD använder sig av så kallad dubbelargumentation. Initialt i domskälen talar domstolen om att tredje man måste ha handlat på ett särskilt allvarligt och kvalificerat otillbörligt sätt för att ansvar skall utdömas. Senare i domen uttalar HD att det i fallet med Frasses rör sig om ett kvalificerat otillbörligt handlande för att avsluta med att säga att Frasses handlande är så allvarligt att de skall åläggas att betala skadestånd.¹⁰¹ Detta visar på försiktighet. Andersson anser att domen har lågt prejudikatvärde för rena förmögenhetsskador i allmänhet och menar att domen kan ses som ”startskottet för en färd längs rättens gränskanaler.”¹⁰² I och med domen har svensk rätt dock närmast sig det ansvar som är vanligt utomlands i situationer som den i Max-fallet. Bengtsson menar att avgörandet från principiell synpunkt är viktigt men att betydelsen för rättsutvecklingen inte skall överdrivas.¹⁰³

4.3.4 Analys av Max-fallet

Max-fallet öppnar upp för nya möjligheter för ett utvidgat ansvar, vilket till viss del kan göra rättsläget mer osäkert. Förevarande fall berör en annan typ av situation än de som tidigare behandlats i uppsatsen och fråga är om de tillsammans kan ge uttryck för en utvecklingslinje som pekar åt samma håll.

HD visar, som tidigare framgått, försiktighet i målet och för att bli ersättningsskyldig krävs att tredje man medvetet och i samförstånd med den ena parten, medverkat till ett svikligt förfarande mot den andra parten och förfarandet dessutom är kvalificerat otill-

---

⁹⁸ Bernitz, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktbrott*, s. 627-628.

⁹⁹ NJA 2005 s. 608 på s. 640.

¹⁰⁰ Bernitz, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktbrott*, s. 627-628.

¹⁰¹ Andersson, *Ren förmögenhetsskada vid utomobligatorisk utomordentlig otillbörlighet*, Pointlex.

¹⁰² Andersson, *Ren förmögenhetsskada vid utomobligatorisk utomordentlig otillbörlighet*, Pointlex.

¹⁰³ Bengtsson, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden*, s.559.

börligt. Att det råder fri konkurrens i Sverige och att parter i konkurrensförhållanden i många fall åsamkar varandra ekonomisk skada faller utanför ramen för det diskuterade fallet. Frasses handlande är inte inom ramen för vad som är försvarligt i ett konkurrensförhållande.

I Max-fallet rör det sig inte om ett brottsligt förfarande. Likväl ansåg HD att handlandet i fallet var kvalificerat otillbörligt och oförenligt med vad kommersiella aktörer på marknaden får göra utan att ta sitt ansvar. För att ersättning skall utgå vid lämnande av vilseledande information krävs bland annat att den skadelidande med fog satt tillit till en uppgift. Vid medverkan till kontraktsbrott krävs att part handlat kvalificerat otillbörligt och att situationen är särskilt allvarlig. Att det i allt fler, om än fortfarande i väldigt specifika situationer, utdöms skadestånd för rena förmögenhetsskador enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen tyder på ett ökat avstånd mellan skadestånd och straff.

Även om HD i förevarande fall visar en försiktighet framgår ändå en positiv inställning till ett vidgat ansvar för rena förmögenhetsskador. I Max-fallet är inte Frasses agerande som en kommersiell aktör accepterat och Max bör inte bli utan ersättning i en sådan situation. När handlandet inte föll inom konkurrenslagens begränsningar eller någon annan speciallag och då handlingen inte var brottslig utgick skadestånd enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Att skadestånd för rena förmögenhetsskador kan utgå även då brott ej föranlett skadan eller med stöd i speciallagstiftning bör vid det här laget klart ha framgått. Förevarande fall tydliggör rättsläget ytterligare men öppnar samtidigt upp för en spännande vidareutveckling i praxis.

4.4 Mer svårplacerade rättsfall inom området för rena förmögenhetsskador

4.4.1 Inledning

I detta avsnitt behandlas två rättsfall som till viss del visar på en ökad vilja hos domstolen att utvidga ansvaret för rena förmögenhetsskador. I det första fallet diskuterade hovrätten i sina domskäl huruvida normskyddsläran borde tillämpas. Det senare rättsfallet är från 2007 och kan i viss mån visa på hur skadestånd för ren förmögenhetsskada fjärrmat sig från straffrätten.

4.4.2 NJA 1996 s. 700

I det här rättsfallet (Konkursförvaltar-fallet) hade en konkursförvaltare utan befogenhet sålt egendom som tillhörde tredje man. Ett kommanditbolags delägare och enda firmatecknare hade för avsikt att överföra inventarierna i kommanditbolaget till ett nybildat aktiebolag. Inventarierna härstammade från ett aktiebolag som var försatt i konkurs vilket kommanditbolaget förvärvat. Det nybildade aktiebolaget försattes senare i konkurs och en konkursförvaltare utsågs. I sin förvaltningsberättelse hävdade förvaltaren att alla inventarier som tidigare funnits i kommanditbolaget vid konkurstillfället tillhörde det nybildade aktiebolaget. Han sålde därefter inventarierna, mönsterskydd etc. Firmatecknaren i kommanditbolaget och kommanditbolaget väckte talan mot konkursförvaltaren och yrkade bland annat ersättning för produktionsbortfall. Kärande hävdade att mönster rättigheterna tillhörde firmatecknaren och att inventarierna tillhörde kommanditbolaget. Konkursförvaltaren agerade vårdslöst då denne inte klargjorde vem som inhade ägande-

rätten innan han sålde rättigheterna och inventarierna. Till följd av den oaktsamma förvaltningsåtgärden åsamkades käranden produktionsbortfall vilket utgjorde ren förmögenhetsskada, enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen.

HD konstaterade att stora delar av regleringen för rena förmögenhetsskador inte är reglerade i lag och hänvisar till uttalanden i förarbetena till skadeståndslagen. Vidare uttalade domstolen att förevarande situation inte faller under tillämpningen av 17 kap. 1 § konkurslagen (1987:672) eftersom det var tredjeman som lidit förmögenhetsskada, det vill säga en person som stod utanför konkursen. Enligt konkurslagen är konkursförvaltaren endast skadeståndsskyldig då denna genom oaktsamma förvaltningsåtgärder vållar boet, konkursgäldenärer eller konkursborgenärer skada. HD fastställde tingsrättens domslut som lyder att förevarande skada var ren förmögenhetsskada som konkursförvaltaren kunde bli ansvarig för om firmatecknaren och kommanditbolaget kunde visa att de åsamkats de omtalade skadorna och att dessa var en direkt följd av den vårdslösa förvaltningsåtgärden.

4.4.3 Diskussionen i domstol och doktrin

Hovrätten förde en diskussion runt principen om skyddat intresse och ansåg att området för skadeståndsskyldighet skulle bli alltför snävt avgränsat om endast regelrätta lagregler och inte även okodifierade normer till skydd för tredje man får beaktas. Hovrätten fann inga skäl att undanta konkursförvaltaren från skadeståndsansvar och hänvisade till att skadeståndsskyldighet följer av allmänt tillämpliga normer. I förevarande fall ansåg hovrätten att sådan norm fanns: ”enligt vilken oaktsamt förfogande över annans egendom av det slag som påstås i målet skall medföra skadeståndsansvar”.¹⁰⁴

I rättsfallet konstaterade HD att det i rättspraxis funnits en tendens till ett vidgat ansvar för rena förmögenhetsskador som orsakats av oaktsamhet. Trots att skadan inte orsakats genom brott fann HD att skadeståndsskyldighet förelåg. Konkursförvaltare har en skyldighet att se till att tredje mans egendom inte dras in i en konkurs, såväl enligt konkurslagen som enligt den allmänna principen att det ej är tillåtet att olovligen förfoga över annans egendom.¹⁰⁵ Med denna relativt korta motivering blev konkursförvaltaren skadeståndsskyldig trots att brott inte förelåg.

I sin korta motivering använde sig HD av två argument för att motivera skadeståndsskyldighet. HD såg till att 17 kap. 1 § konkurslagen berättigar skadestånd i förevarande situation, dock ej för tredje man och hänsyn måste därvid tas till allmänna skadeståndsrättsliga principer. Att skadan var en ren förmögenhetsskada och att inget brott förelåg hindrar inte att skadestånd kan utgå enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Förvaltaren skall verka för att tredje mans egendom inte dras in i konkursen. Det följer dels av konkurslagen, dels av den allmänna principen om förbud att olovligen förfoga över annans egendom. HD:s sammanvägda bedömning var därför att även då skadan var en ren förmögenhetsskada och inget brott förelåg fanns inget hinder för att förvaltaren skulle åläggas skadeståndsskyldighet.

---

¹⁰⁴ NJA 1996 s. 700 på s. 709.

¹⁰⁵ Hellner, Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s. 71.

4.4.4 NJA 2007 s. 519

Omständigheterna i det här fallet (Hyres-fallet) var följande. Ett transportföretag hyrde en lokal av ett fastighetsbolag. Transportföretaget försattes senare i konkurs och hade vid den tidpunkten obetalda hyror och en del andra kostnader som de var skyldiga för. Fastighetsbolaget sade då upp hyresavtalet men transportföretaget flyttade ej. Efter utslag från kronofogdemyndigheten dömdes att konkursboet flytta från lokalen.

Fastighetsbolaget väckte talan mot konkursboet och yrkade skadestånd för obetald hyra för tiden sedan uppsägning skett samt kostnader för målen gällande avhysning och verkställighet. Det yrkade att konkursboet förhindrat deras besittning av lokalen genom att olovligen vara kvar efter uppsägningen. Detta orsakade ren förmögenhetsskada för fastighetsbolaget enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Konkursboets utnyttjande av lokalen hade inte stöd i något avtal men boet borde utge skälig hyra för nyttjandet av lokalen. Konkursboet ansåg sig inte vara skadeståndsansvarigt för ren förmögenhetsskada eftersom ingen brottslig handling begåtts och eftersom det inte fanns något kontraktförhållande mellan konkursboet och fastighetsbolaget.

HD tog ledning i ett tidigare fall där situationen var likartad.¹⁰⁶ Där fastställdes att den som använder en lokal, utan avtalsstöd, skall utge en skälig ersättning för detta. I det här fallet hade fastighetsbolaget inte kunnat utnyttja sin lokal då konkursboet inte hade avflyttat och skall därför erhålla ersättning för detta. Sådan ersättningskyldighet är inte beroende av ett avtalsförhållande och inte heller av att skadan uppkommit genom brott.

4.4.5 Diskussionen i domstol och doktrin

Efter en utredning av hyreslagen fastställde tingsrätten att ingen brottslig handling hade begåtts och att transportföretaget därför inte var skadeståndsskyldigt enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Även hovrätten förde ett resonemang kring hyreslagen men konstaterade att det inte var enligt hyreslagens skadeståndsregler som kärande hade grundat sin talan. ”Sammantaget finner hovrätten att det saknas vägande skäl att därvid behandla ett konkursbo annorlunda än annan som avtalslöst nyttjar lokaler.”¹⁰⁷ Hovrätten ändrade tingsrättens domslut.

Schultz anser att rättsfallet till viss mån kan ses som ytterligare ett exempel på att avståndet mellan skadeståndsansvaret för rena förmögenhetsskador och kravet på brott är skilt från varandra.¹⁰⁸ Det för rättsfallet angivna lagrummet i NJA är även 2 kap. 2 § skadeståndslagen. HD stadgade även att ”Ersättningskyldighet i ett sådant fall uppkommer oberoende av avtalsförpliktelse och förutsätter inte heller att skadan har vållats genom brott.”¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ NJA 1993 s. 13.

¹⁰⁷ NJA 2007 s. 519 på s. 525.

¹⁰⁸ Schultz, *Revisorsansvaret – reflektioner kring ett lagförslag*, s. 788-789.

¹⁰⁹ NJA 2007 s. 519 på s. 528.

4.4.6   **Analys av Konkursförvaltar-fallet och Hyres-fallet**

De två ovan svårplacerade rättsfallen får ses som en del av utvecklingen av ansvaret för rena förmögenhetsskador. Intressant är att även de lägre instanserna i Konkursförvaltar-fallet förde ett resonemang för att skadestånd skall utgå, som inte innebär en analogi till kontraktsrätten. Fallen visar på en ökad acceptans för att utdöma skadestånd för rena förmögenhetsskador hos domstolarna. Även om HD i Hyres-fallet inte direkt uttrycker att skadeståndskyldighet för ren förmögenhetsskada uppstår i förevarande fall kan det i domskälen skönjas ett avstånd från straffrätten vad gäller skadeståndsansvaret för ren förmögenhetsskada.

I Konkursförvaltar-fallet diskuterade hovrätten principen om skyddat intresse, vilket är intressant. Hovrätten menade att området för skadeståndsskyldighet skulle bli för snävt om inte även okodifierade normer till skydd för tredje man får beaktas och syftar till oaktsamt förfogande över annans egendom. HD använde normskyddsläran i utvidgande syfte då den konstaterade att även då tredje man inte är ersättningsberättigad enligt konkurslagens regler finns inga hinder mot att sådan skyldighet inte skulle kunna föreligga. Att konkursförvaltaren vållat ren förmögenhetsskada genom oaktsamhet är därför inget hinder för att förvaltaren skall undgå skadeståndsskyldighet. Den skadelidande föll inom normens skyddsområde. Grunden för tillämpning av normskyddsläran i det här fallet var således en oskriven skyddsnorm tillsammans med allmänna skadeståndsrättsliga principer.

5 Analys och slutsats

5.1 Sammanfattning

Skadeståndslagen reglerar det utomobligatoriska skadeståndsansvaret medan inomkontraktuella skadestånd styrs av kontrakt. I skadeståndslagen återfinns två huvudtyper av skada, ideell skada och ekonomisk skada. Ekonomisk skada omfattar i sin tur person-, sak- och förmögenhetsskada. Ren förmögenhetsskada finns definierat i 1 kap. 2 § skadeståndslagen och är sådan skada som uppkommer utan samband med person- eller sakskada. Uppsatsen behandlade ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska fall. Detta område är stort och har avgränsats till att omfatta situationer som ligger på gränsen till kontraktsansvar.

Att lagparagrafen 2 kap. 2 § skadeståndslagen ger upphov till problem är klart. Paragrafen har erhållit en spärrande funktion vad gäller skadeståndsansvar för rena förmögenhetsskador som är utomobligatoriska och som inte har föranletts av en brottslig gärning eller då stöd finns i speciallag. I varken lagtext eller motiv finns ledning till vem som är berättigad skadestånd vilket leder till en diskussion angående vem som är berättigad skadestånd och i vilka situationer. Den positiva huvudprincipen i 2 kap. 2 § skadeståndslagen stadgar att ersättning för ren förmögenhetsskada utgår då skadan vållats genom brott. Trots att uttalandet i förarbetena håller dörren öppen för en utveckling av ansvaret i praxis har paragrafen använts restriktivt. På senare år har dock en utvidgning av ansvaret gått att skönja.

De starkaste argumenten till den restriktiva tillämpningen av 2 kap. 2 § skadeståndslagen och argument mot en alltför stor utvidgning av ansvaret är den rättspositivism som finns i Sverige, ”floodgate” argumentet och konkurrentargumentet. I rättspositivistisk anda har HD varit restriktiva med att utveckla rättsprinciper i praxis och visat försiktighet när ansvar väl utdömts. ”Floodgate” argumentet är det klassiska argumentet för spärregler som syftar till att det utan en spärr skulle utlösas en oöverskådlig våg av skadeståndsanspråk. En spärregel begränsar den ersättningsberättigade skadekretsen. Vidare är det i vissa fall lämpligt och motiverat att rena förmögenhetsskador förekommer, exempelvis konkurrenter emellan. Argumenten mot ett utvidgat ansvar måste vägas mot när det är önskvärt.

Gemensamt för de situationer av ren förmögenhetsskada som behandlats i uppsatsen är att de alla är utomobligatoriska och att ingen brottslig gärning har begåtts. I uppsatsen har olika kontraktstliknande situationer undersökts och analyserats. De situationer som behandlats mest ingående är fall då annan än medkontrahent har lidit skada till följd av vilseledande information samt otillbörligt ingripande i avtalsförhållande. Vidare har Kleinemans tillitsteori diskuterats, vilken innebär att den befogade tillitens är ansvarsgrunden för rena förmögenhetsskador som vållats genom vilseledande information. Teorin har erhållit stöd i Kone-fallet och Ljunquist-fallet. I rättsfallen som inte behandlar vilseledande information är det andra faktorer som påverkar ansvarsbedömningen, såsom konkurrentargumentet och principen om skyddat intresse. Viss hänsyn har även tagits till utländsk rätt. I Kone-fallet finns många likheter till Hedley Byrne-fallet och i Max-fallet såg HD till utländsk rätt och hur ansvaret för liknande situationer behandlats där.

5.2 Utvecklingslinjen för ansvar vid rena förmögenhetsskador

5.2.1 Inledning

Intressant är nu att försöka utröna om det går att skönja en allmän utvecklingslinje som pekar åt samma håll för rena förmögenhetsskador och vilka faktorer det är som påverkar. I det här avsnittet skall de faktorer som har påverkat ansvaret för rena förmögenhetsskador fastställas. Vad dessa faktorer säger om utvecklingen av ansvaret och omfånget av spärregeln idag kommer att analyseras.

5.2.2 Vilka faktorer påverkar?

Det är svårt att utläsa någon gemensam utvecklingslinje i praxis för ansvaret vid rena förmögenhetsskador. Situationerna som i inledningskapitlet definierades till att vara utomobligatoriska, men ligga nära gränsen till kontraktsrätten är olika till sin natur. Att situationerna är olika gör att det är svårt att hitta gemensamma faktorer som påverkar när skadestånd bör utdömas. Domstolarna har tidigare tenderat att göra analogier till kontraktsrätten för att ansvar skall utgå, vilket exempelvis gjordes i Ackordcentral-fallet. HD verkar om inget annat ha gått ifrån denna benägenhet.

Det sedvanliga argumentet mot att utvidga ansvaret för rena förmögenhetsskador är ”floodgate” argumentet, risken för att skadeståndsansvaret skulle bli allt för stor och oöverskådligt för den skadevällande utan spärr. Detta torde inte vara ett allt för stort problem och frågan är hur många situationer det egentligen finns där någon utom ett kontraktsförhållande vårdslöst kan vålla någon ren förmögenhetsskada. Dock har HD på olika sätt begränsat skadeståndsansvaret för rena förmögenhetsskador. I situationer då det är annan än medkontrahent som skadas på grund av vilseledande information, kontraktuella kedjefall, har den befogade tilliten använts som ansvarsgrund. Tillitsteorin fick fäste i Kone-fallet och förstärktes i Ljunquist-fallet. I sådana situationer kan ansvaret begränsas ytterligare med hjälp av friskrivningar, antingen allmänna- eller ändamålsfriskrivningar. De allmänna är av typen ”utställaren ansvarar ej för lämnade uppgifter”. En ändamålsfriskrivning behöver inte uttryckligen vara en friskrivning, utan enbart en angivelse till vilken situation som informationen skall användas, exempelvis som underlag vid kreditgivning. Utställaren av information kan relativt enkelt friskriva sig från ansvar, vilket framgick av Ljunquist-fallet där formuleringen ”avsett att ligga till grund för tvist” räckte för att bankens befogade tillit skulle förtas. HD:s inställning till ansvar för ren förmögenhetsskada till följd av vilseledande information har troligen även influerats av engelsk rätt och det omtalade rättsfallet Hedley Byrne där den befogade tilliten var betydelsefull.

Skador som åsamkats på grund av tredje mans medverkan till kontraktbrott skiljer sig från skadorna som vållats genom vilseledande information bland annat genom att den skadelidande inte företar någon positiv handling som medför skadan. I Max-fallet, som gällde otillbörligt ingripande i kontraktsförhållande, begränsade HD ansvaret genom att ställa krav på att den skadevällande handlingen skall vara kvalificerat otillbörlig och att situationen måste vara särskilt allvarlig. I rättsfallet framgår även tydligt HD:s inställning till 2 kap. 2 § skadeståndslagen vilket är att bestämmelsen inte skall tolkas motsatsvis. Max-fallet öppnar upp för nya möjligheter för ett vidgat ansvar vid rena förmögenhetsskador, vilket till viss del gör rättsläget mer osäkert. HD visar försiktighet i sin prejudicerande dom i enlighet med den svenska rättspositivismen och vilket antyder en

rädsla för att skadeståndsansvaret för rena förmögenhetsskador skall bli allt för oöverskådligt. I fallet visar sig detta i form av kraven på särskilt allvarligt och kvalificerat otillbörligt handlande. Huruvida denna försiktighet hänför sig till de speciella omständigheterna i fallet, otillbörligt ingripande i kontraktsförhållande eller ren förmögenhetsskada i stort är oklart.

I Max-fallet rör det sig dessutom om ett konkurrensförhållande där det i många fall är motiverat att konkurrenter åsamkar varandra ekonomisk skada, varför HD:s försiktighet torde vara befogad. HD tog även viss hänsyn till utländsk rätt och såg till den allt mer harmoniserade marknaden i Europa, där det i många länder finns regler för liknande situationer. Sveriges inställning till Frasses agerande måste visa att ett sådant otillbörligt agerande inte är accepterat.

Gemensamt för Kone-fallet, Ljunquist-fallet och Max-fallet är att ansvaret för de uppkomna skadorna även begränsas genom ”the end and aim rule”. I de två första fallen uppställs krav på att intygsgivaren skall inse eller borde ha insett av vem och till vad som intyget kan komma att användas för att hon skall bli ersättningsskyldig. I Max-fallet måste den skadevållande ha insett att kontraktsbrottet medför skada för den andra kontraktsparten.

I de mer svårplacerade fallen som behandlades i avsnitt 4.4 finns fler faktorer som pekar på att skadestånd har fjärrmat sig från straff och att det finns en villighet hos domstolarna att utvidga ansvaret för rena förmögenhetsskador. I Konkursförvaltar-fallet är det diskussionen angående skyddat intresse som är intressant. HD:s domskäl är relativt kortfattade men det går att utläsa att domstolen använde konkurslagens regler tillsammans med 2 kap. 2 § skadeståndslagen vilket innebar att den skadelidande föll inom normens skyddsområde och kunde erhålla ersättning. I Hyres-fallet framgår inte explicit att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada uppstår men rättsfallet torde kunna ses som ett ytterligare steg bort från straffrätten då HD uttalar att ersättningsskyldighet i fallet är oberoende av avtalsförpliktelse och inte heller förutsätter att skadan vållats genom brott

5.2.3 Utgör spärregeln fortfarande en spärr?

2 kap. 2 § skadeståndslagen har länge använts som en spärregel och slentrianmässigt har det uttryckts att huvudregeln för skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada är att skadan skall ha vållats genom brott. Så har egentligen aldrig varit fallet om förarbetena till lagen granskas. Från att HD 1985 uttalade att ersättning för ren förmögenhetsskada utanför kontraktsförhållanden enbart utgår då skadan vållats genom brott har utvecklingen i praxis kommit tämligen långt. Spärregeln har fortfarande en viss begränsande effekt och kommer troligen fortsätta att ha det. Dels på grund av tradition och dels för att det är befogat. De två vanligaste argumenten för att utvidga spärregeln är ”floodgate” argumentet och konkurrentargumentet, som till viss del är befogade. Spärren i form av kravet på brottslig handling ter sig i vissa fall berättigad, särskilt men hänsyn till konkurrentargumentet. Att ha ett alltför långtgående skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada, det vill säga utan brott eller stöd i speciallag skulle särskilt drabba den fria konkurrensen. Konkurrenter måste ha viss möjlighet att åsamka varandra ekonomisk skada utan att behöva hållas ansvariga. Detta har även HD tagit fasta på och i Max-fallet, där Frasses medverkade till kontraktbrott gentemot konkurrenten Max. Visserligen hölls Frasses ansvariga för skadan men krav uppställdes på att situationen skulle vara särskilt allvarligt och handlandet kvalificerat otillbörligt.

Spärregeln har aldrig varit ogenomtränglig men situationerna då ersättning har utgått är fortfarande väldigt specifika och det är svårt att fastställa i vilken utsträckning ansvaret har utvidgats. I Kone-fallet uttalar HD explicit att domen endast avser fall där någon yrkesmässigt åtager sig att utställa ett värderingsintyg beträffande fast egendom. Med även Ljunquist-fallet i beaktande torde det dock vara klart att det inte finns någon spärr, varken uttrycklig eller underförstådd, för den typen av situationer där en uppgift lämnas inom ett kontraktsförhållande och senare läggs till grund för handlande av en person utanför detta förhållande. En försiktighet för att undvika att ansvaret skall bli alltför långtgående går emellertid att utläsa.

2 kap. 2 § skadeståndslagen får anses ha kvar en spärrande funktion, men torde inte ses som en spärr, i alla fall inte en ogenomtränglig sådan. Liksom framgår av de ursprungliga motiven till skadeståndslagen är inte lagrummet ett hinder mot utveckling av ett vidgat ansvar i rättspraxis.

5.3 Slutsats

För att besvara uppsatsens syfte som var att analysera praxis avseende ersättning för ren utomobligatorisk förmögenhetsskada i förhållandet mellan enskilda utanför det brottsliga området kan följande framföras. Det är flera faktorer som påverkat den försiktiga utvecklingen mot ett mer vidgat ansvar enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Det är svårt att se någon gemensam utvecklingslinje för ansvaret vid rena förmögenhetsskador eftersom det rör sig om skilda situationer då skadestånd kan komma på tal. Tydligast och längst får utvecklingen ansetts ha kommit då det gäller lämnande av vilseledande information. Ansvarsgrunden har kommit att bli den befogade tilliten, vilken tillsammans med kravet på adekvat kausalitet begränsar skadeståndsansvaret. Skadestånd bör utgå då intyglämnaren insett eller borde ha insett vilka som kan komma att fästa tillit till intyget och då mottagaren faktiskt satt befogad tillit till intyget och till följd av detta lidit skada. Intyglämnaren kan enkelt friskriva sig från detta ansvar, antingen genom en allmän friskrivning eller ändamålsfriskrivning. En ändamålsfriskrivning bör kanske inte ses som en friskrivning, då det räcker med att ange i vilken situation som intyget är ämnat att användas till. Då intyget används i andra situationer än den angivna inträder inget ansvar för utställaren.

I Max-fallet utdömde HD skadestånd till kontraktspart som lidit ren förmögenhetsskada på grund av att tredje man medverkat till kontraktsbrott. Tredje man och den skadelidande var dessutom konkurrenter vilken gjorde omständigheterna i fallet speciella. Skadestånd utgick enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen då situationen var särskilt allvarlig och handlandet kvalificerat otillbörligt. Lagrummet utgjorde således inte en spärr, men uppfyllde väl en spärrande funktion. Rättsfallets betydelse för rättsutvecklingen är fortfarande oklar eftersom situationen var så speciell. Konkurrentargumentet är ett av de vanligaste argumenten mot ett utvidgat ansvar, varför det får antas att HD visade betydande försiktighet. Dock är fallet principiellt viktigt och visar på en mer medgeende inställning till ett utvidgat ansvar för rena förmögenhetsskador.

Någon gemensam utvecklingslinje för ansvaret för rena förmögenhetsskador är emellertid svår att utläsa. Klart bör dock vara att en utvidgning av ansvaret har skett och att något absolut krav på brott ej finns.

Vidare var syftet att klargöra omfånget av den så kallade spärregeln i 2 kap. 2 § skadeståndslagen. Spärregeln, det vill säga kopplingen till brott, är inte och har aldrig varit en spärregel i ordets rätta bemärkelse. Det har hela tiden varit möjligt att utge skadestånd enligt förevarande paragraf i avsaknad av brott eller stöd i speciallag. Tillämpningen har dock varit restriktiv men har kommit att luckras upp på senare år, vilket förvisso kan ha resulterat i ett än mer oklart rättsläge.

Referenslista

Offentligt tryck

Kungl. Maj:ts proposition 1972:5 med förslag till skadeståndslag m.m.

Regeringen proposition 2000/01:68 Ersättning för ideell skada

Rättsfallsförteckning

NJA 1928 s. 621

NJA 1943 s. 370

NJA 1947 s. 21

NJA 1976 s. 458

NJA 1980 s. 383

NJA 1985 s. 143

NJA 1987 s. 692

NJA 1993 s. 13

NJA 1996 s. 700

NJA 2001 s. 878

NJA 2005 s. 608

NJA 2007 s. 519

Utländska rättsfall

Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd [1964] AC 465

Bibliografi

Böcker

Andersson, Håkan, *Skyddsändamål och adekvans – Om skadeståndsansvarets gränser*, Iustus förlag, Uppsala, 1993

Bengtsson, Bertil, Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar*, Norstedts Juridik, Tredje upplagan, Stockholm, 2008

Bernitz, Ulf, *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1993

Bernitz, Ulf, *Festskrift till Jan Hellner*, Artikel: *Otillbörlig konkurrens mellan näringsidkare- det glömda rättsområdet*, P A Norstedts & söners förlag, Stockholm, 1984

- Dufwa, Bill W, *Festskrift till Sveriges Advokatsamfund 1887-1987*, Artikel: *Skyddat intresse, ren förmögenhetsskada och andra skadeståndsrättsliga spörsmål i ett internationellt perspektiv*, Norstedts Förlag, Stockholm, 1987
- Hellner, Jan, *Skadeståndsrätten - En introduktion*, Norstedts Juridik, Andra upplagen, Stockholm, 2004
- Hellner, Jan, Hager, Richard, Persson, Annina, *Speciell avtalsrätt II: Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen*, Norstedts Juridik, Fjärde upplagen, Stockholm 2006
- Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, Norstedts Juridik, Sjunde upplagan, Stockholm, 2006
- Karlgren, Hjalmar, *Skadeståndsrätt*, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Femte upplagen, Stockholm, 1972
- Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget, Stockholm, 1987
- Lehrberg, Bert, *Uppsatser i bankrätt – första samlingen*, Norstedts Juridik, Stockholm 2002
- McKendrick, Ewan, *Contract Law – Text, cases and materials*, Oxford University Press, Second edition, Oxford, 2005
- Roos, Carl Martin, *Ersättningsrätt och Ersättningssystem*, Norstedts förlag, Stockholm, 1990
- Winroth, Alfred Ossian, *Strödda uppsatser IV Om Skadestånd*, Akademiska boktryckeriet, Andra upplagen, Uppsala, 1907

Tidsskrifter

- Bengtsson, Bertil, *Svensk rättspraxis: Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2004-2006*, SvJT, 2007, häfte 5-6, s. 554ff
- Bernitz, Ulf, *Skadeståndsansvar för otillbörligt ingripande i avtalsförhållande och medverkan till kontraktsbrott; HD utvidgar ansvaret för ren förmögenhetsskada*, JT 2005-2006, nr 3, s 620ff
- Hellner, Jan, *Behöver vi en ny skadeståndslag?*, JT, 1995-1996, nr 2, s 282ff
- Kleineman, Jan, *Rådgivarens informationsansvar – en probleminventering*, SvJT, 1998, häfte 3, s. 185ff
- Kleineman, Jan, *Om den befogade tillitens skadeståndsrättsliga relevans*, JT, 2001-2002 nr 3, s. 625ff

Kleineman, Jan, *Skadeståndsrättens tillväxt – ett samhällsproblem eller en rättvisefråga?*, SvJT, 2003, häfte 3, s. 319ff

Roos, Carl Martin, *Anm. av Jan Kleineman: Ren förmögenhetsskada*, SvJT, 1988, s. 42 ff.

Schultz, Mårten, *Revisorsansvaret – reflektioner kring ett lagförslag*, SvJT 2009, häfte 7, s 781ff

Övrigt

Andersson, Mårten, PointLex, *Ren förmögenhetsskada vid utomobligatorisk utomordentlig otillbörlighet*, publ 10 okt 2005, <https://www5-infotorg->

[se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/civilratt/allmanformogenhetsratt/skadestandsratt/article85513.ece?q=ren%2BAND%2Bf%25C3%25B6rm%25C3%25B6genhetsskada%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSR06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=85513&start=1&filter=&index=10&desc=Fria+sökord+\(ren+förmögenhetsskada\)&sf=QD&fhe=-1&docType=plan&db=ALLA](https://www5-infotorg-se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/civilratt/allmanformogenhetsratt/skadestandsratt/article85513.ece?q=ren%2BAND%2Bf%25C3%25B6rm%25C3%25B6genhetsskada%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSR06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=85513&start=1&filter=&index=10&desc=Fria+sökord+(ren+förmögenhetsskada)&sf=QD&fhe=-1&docType=plan&db=ALLA), hämtad 15 okt 2009

